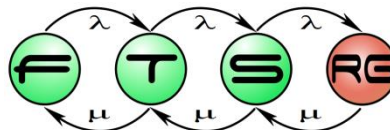

Modellek ellenőrzése

Molnár Vince, Semeráth Oszkár,
Dr. Pataricza András

Budapest University of Technology and Economics
Fault Tolerant Systems Research Group

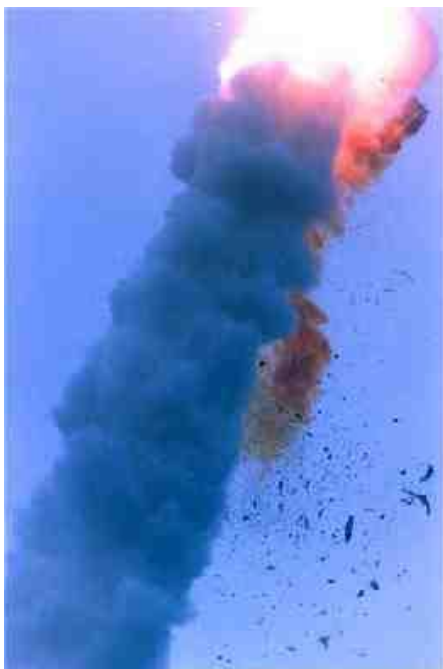
Ariane 5 hordozórakéta

- A legerősebb európai hordozórakéta

Ariane 5 hordozórakéta

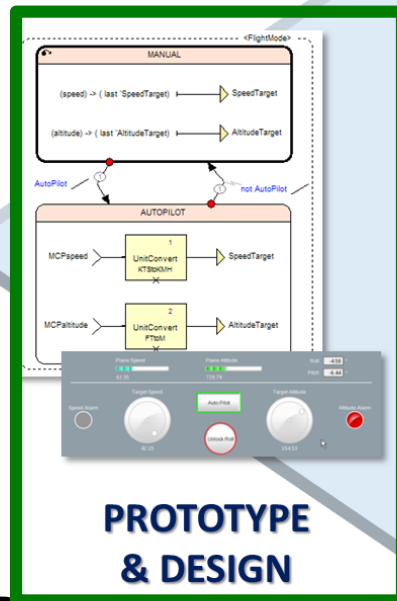
- 1996. június 4-én 37 másodperccel a kilövés után megsemmisítette magát
 - A szállított négy műhold is megsemmisült
 - \$370 milliós kár

Ariane 5 hordozórakéta

- 1996. június 4-én 37 másodperccel a kilövés után megsemmisítette magát
 - A szállított négy műhold is megsemmisült
 - \$370 milliós kár
- A világ (egyik) legdrágább szoftverhibája
 - Elsődleges ok:
64 bites szám sikertelen konverziója 16 bitesre
 - Másodlagos ok:
Soha nem tesztelték együtt a modulokat

Példa: Esterel SCADE

Specifikáció

Modellek

Ellenőrzés

Generálás

Control Software Design

Model Checking

Formal Verification

Debug & Simulation

Rapid Prototyping & Executable Spec

Model Coverage Analysis

Time & Stack Analysis

VERIFY

Modellek ellenőrzése

SCADE Suite KCG
C & Ada

Object Code & Compiler Verification

RTOS Adaptors

DO-178B
DO-178C
IEC 61508
EN 50128
ISO 26262
Certification Kits

GENERATE

Repülőgép,
kritikus ES,
autó

Tartalom

Alapfogalmak

Statikus ellenőrzés

Tesztelés

Formális verifikáció

Kódgenerálás esetén

Modellek
fejlesztése

Szoftver-
fejlesztés

Követelmények,
specifikáció

Követelmények,
specifikáció

Kezdeti
modellek

Ré

Helyes modell, helyesebb kód

Implementáció

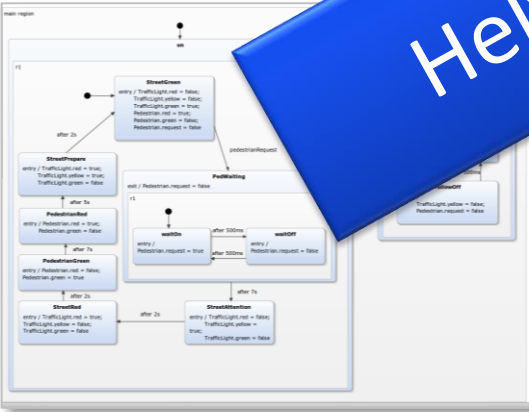
Tesztelés

Tesztelés

Karbantartás

Karbantartás

```
import java.util.Vector;  
import java.util.Hashtable;  
import java.awt.*;  
  
public class InternetClient implements Serializable  
{  
    private Socket socket;  
    private ObjectOutputStream stream;  
    private ObjectInputStream stream;  
    /** Creates a new InternetClient */  
    public InternetClient(int port,  
        String message )  
    {  
        // Connection to the internet  
        // To read objects  
        // To write objects  
        // Message  
        // ...  
    }  
}
```


Alapfogalmak

Statikus ellenőrzés

Tesztelés

Formális verifikáció

ALAPFOGALMAK

Modellek és feladatok

- Szintézis:

Specifikációnak megfelelő modell?

- Analízis:

Modell viselkedése?

- Vezérlés:

*Kívánt állapot
hogyan érhető el?*

Helyesség

■ Helyesség:

modell vagy kód megfelelése a követelményeknek.

- **Funkcionális helyesség:**

megfelelés a funkcionális követelményeknek

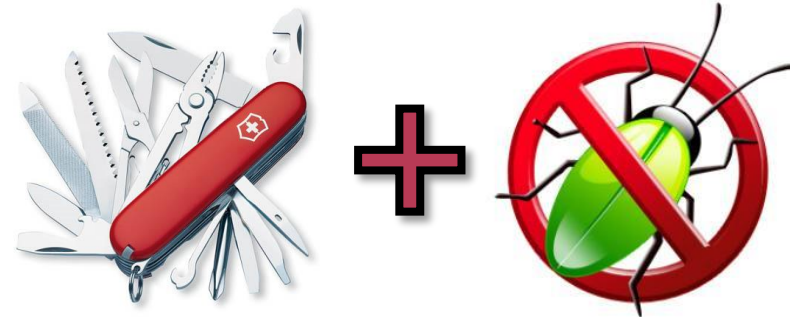
- Nemfunkcionális követelmények ellenőrzése:
lásd teljesítménymodellezés előadás

■ Szempontok:

- Mindig képes teljesíteni a feladatot

- Hibamentes

- Nincs tiltott viselkedés

Funkcionális követelmények csoportosítása

■ **Megengedett** viselkedés:

- Milyen állapotokban lehet/nem lehet a rendszer
- Milyen viselkedés tilos
- Univerzális követelmények
 - Mindig igaznak kell lenniük

■ **Elvárt** viselkedés:

- Milyen állapotokba kell tudni eljutni
- Milyen funkciókat kell tudnia a rendszernek
- Egzisztenciális követelmények
 - Lehesen lehetőség a teljesülésükre

Funkcionális követelmények csoportosítása

■ **Megengedett** viselkedés:

- Milyen állapotokban lehet t/n
- Milyen viselkedés tilos
- Univerzális követelmények
 - Mindig igaznak kell lenniük

„Egy kereszteződés lámpái **soha nem lehetnek** egyszerre zöldek.”

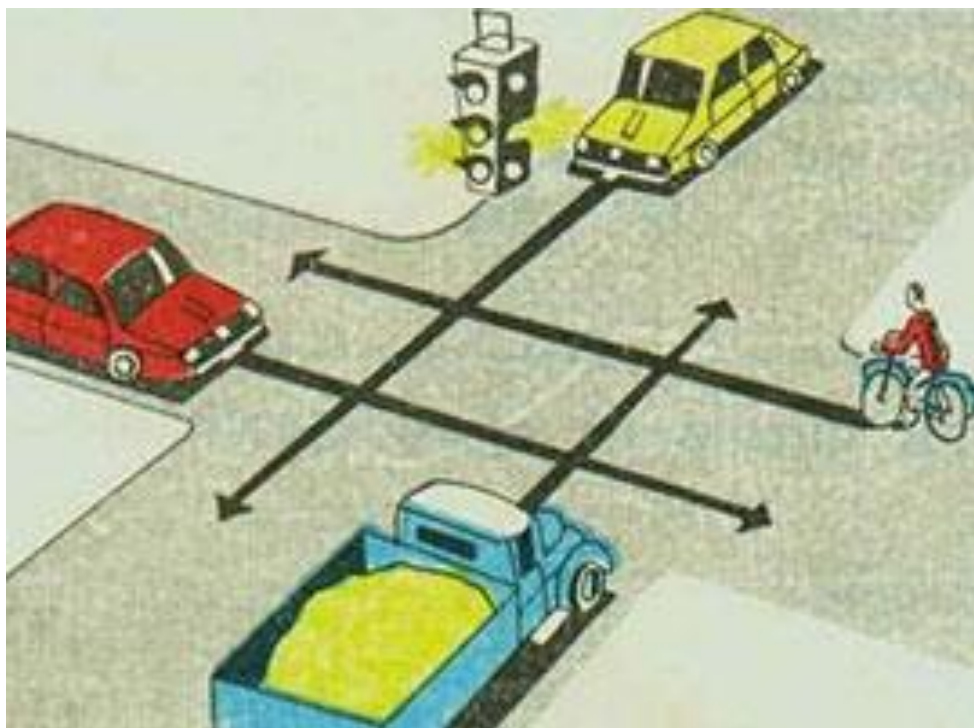
■ **Elvárt** viselkedés:

- Milyen állapotokba kell tudni
- Milyen funkciókat kell tudni
- Egzisztenciális követelmények
 - Lehesen lehetőség a teljesüle

„A lámpa **legyen képes** zöldre váltani.”

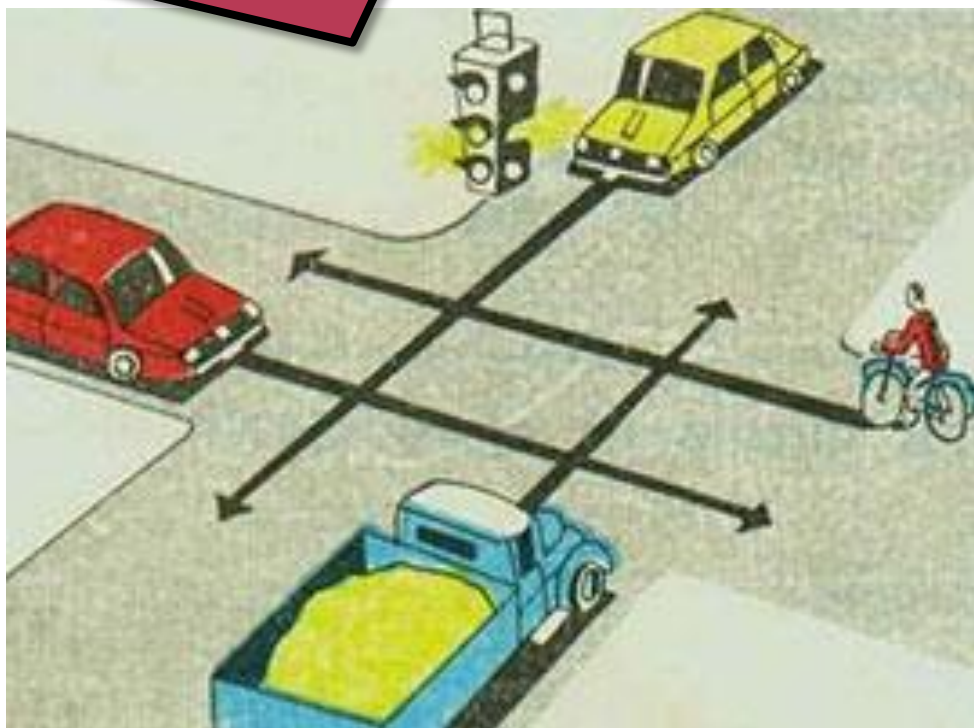
Holtpont

- Beragadt **állapot**:
a rendszer csak külső segítséggel képes kilépni.
 - Pl. egymásra várakozó folyamatok miatt

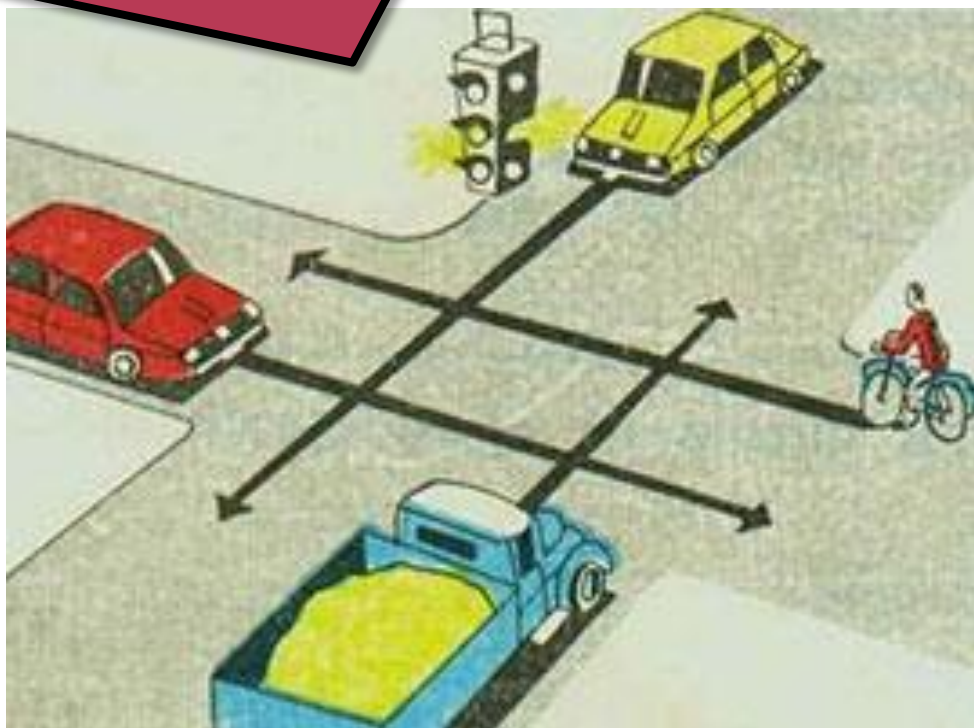
Holtpont (deadlock)

„Útkereszteződésben - ha közúti jelzésből vagy forgalmi szabályból más nem következik - a jobbról érkező járműnek van elsőbbsége.” (1988. évi I. törvény a közúti közlekedésről)

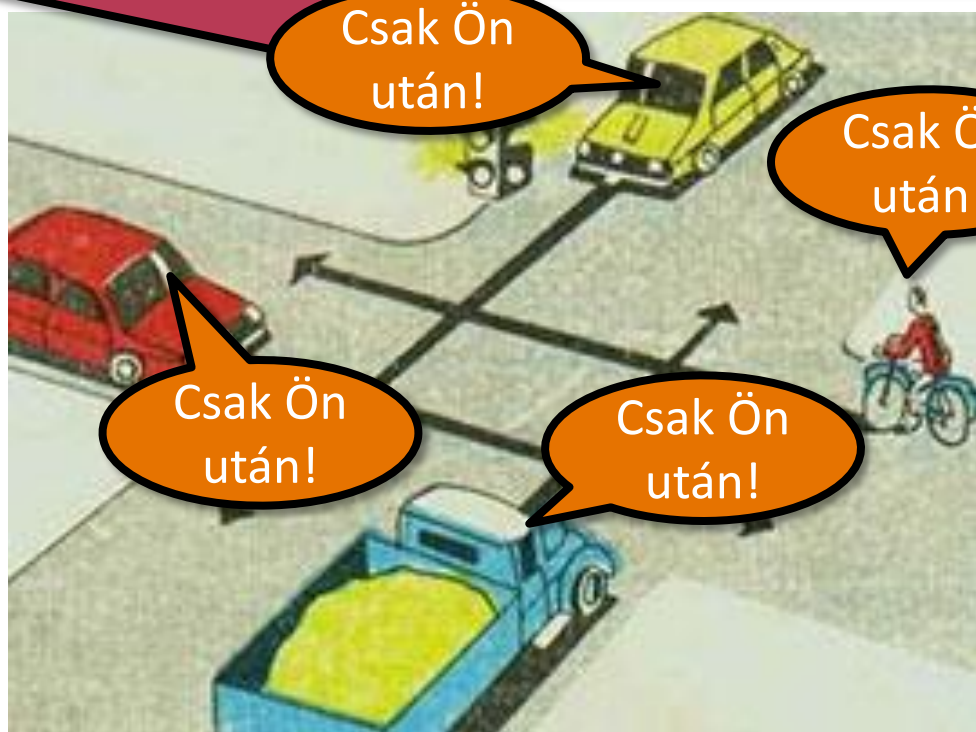
Holtpont feloldása

- „Ha 4 autó egyszerre ér a jobbkezes kereszteződésbe, akkor valamelyiknek le kell mondania az elsőbbségről és elengedni a másikat. Ha nem teszi, akkor a KRESZ szerint ott fognak állni örökké.” (gyakorikerdesek.hu)

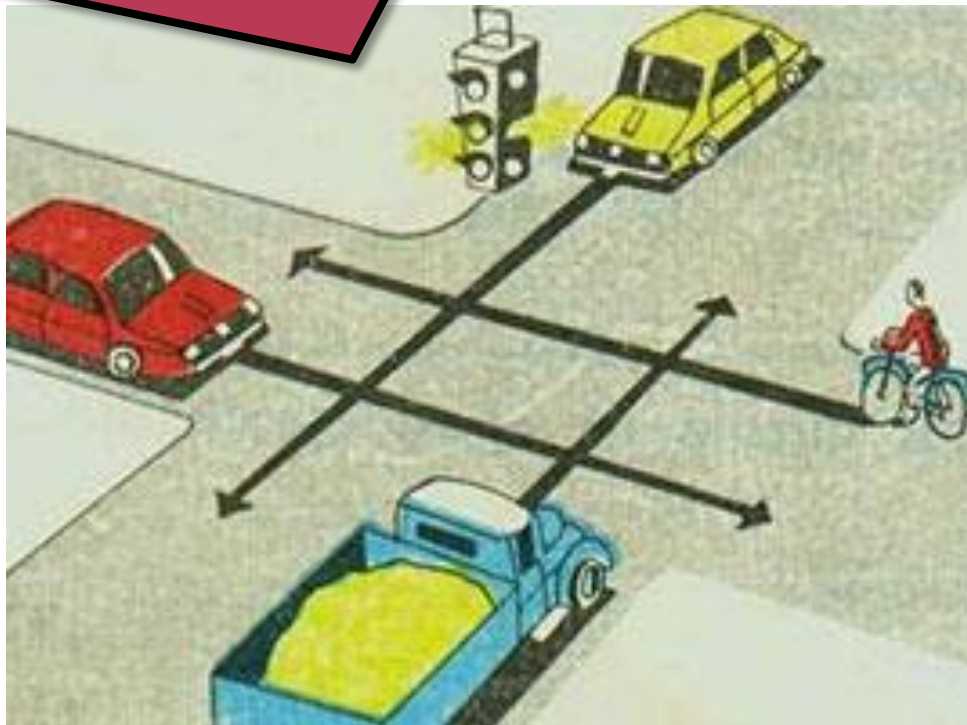
Holtpont feloldása

- „Ha 4 autó egyszerre ér a jobbkezes kereszteződésbe, akkor valamelyiknek le kell mondania az elsőbbségről és elengedni a másikat. Ha nem teszi, akkor a KRESZ szerint ott fognak állni örökké.” (gyakorikerdesek.hu)

Újabb holtpont

- „Ha 4 autó egyszerre ér a jobbkezes kereszteződésbe, akkor valamelyiknek le kell mondania az elsőbbségről és elengedni a másikat. Ha nem teszi, akkor a KRESZ szerint ott fognak állni örökké.” (gyakorikerdesek.hu)

Holtpont feloldása

„Útkereszteződésben - ha közúti jelzésből vagy forgalmi szabályból más nem következik - a jobbról érkező járműnek van elsőbbsége.” (1988. évi I. törvény a közúti közlekedésről)

Holtpont feloldása

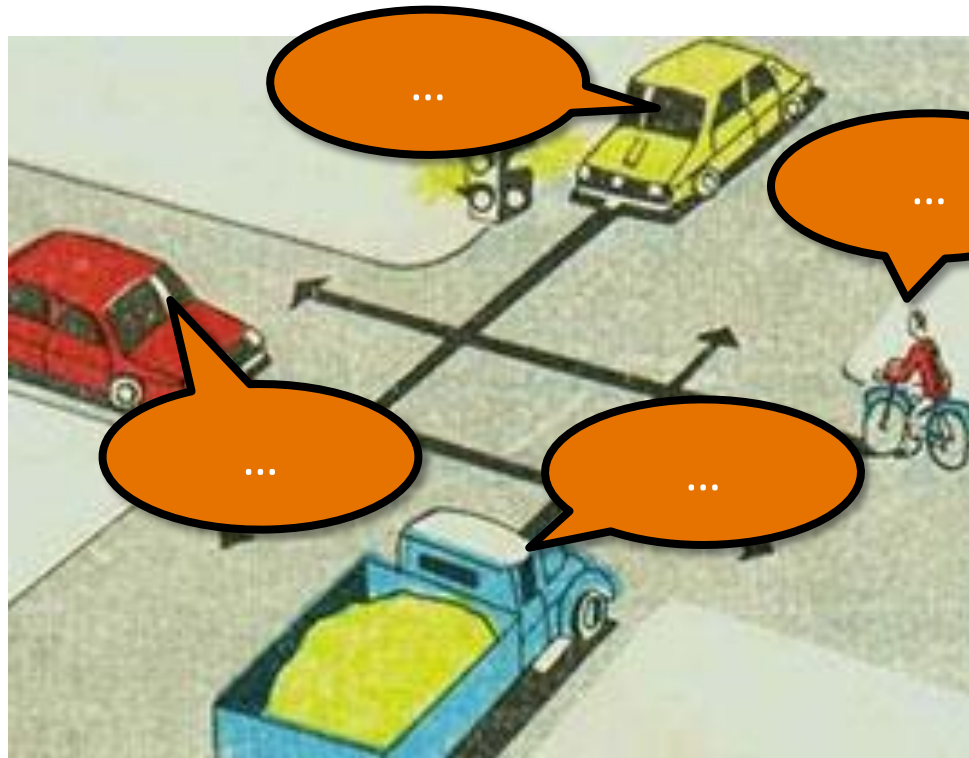
„Útkereszteződésben - ha közúti jelzésből vagy forgalmi szabályból más nem következik - a jobbról érkező járműnek van elsőbbsége.” (1988. évi I. törvény a közúti közlekedésről)

Az életnek tanulunk:
elromlott lámpák a
Belgrád rakparton
(ma reggel mind piros...)

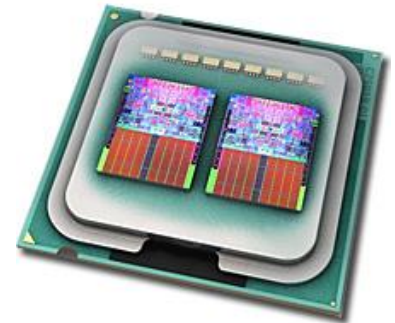
Végtelen ciklus (livelock)

- Beragadt **állapothalmaz**:
a rendszer csak külső segítséggel képes kilépni.
 - Pl. éppen a **holtpont feloldása** miatt

Holtpont (deadlock)

- Beragadt **állapot**:
a rendszer csak külső segítséggel képes kilépni.
 - Pl. egymásra várakozó folyamatok miatt
- Gyakori tervezési hiba párhuzamos rendszereknél
 - Sokszor nehéz elkerülni, feloldani
 - A jónak hitt megoldás is problémát okozhat
 - Nehéz tesztelni, látszólag véletlenszerű is lehet
 - „Többmagos CPU krízis”

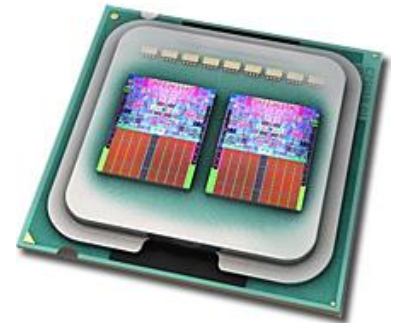

Holtpont (deadlock)

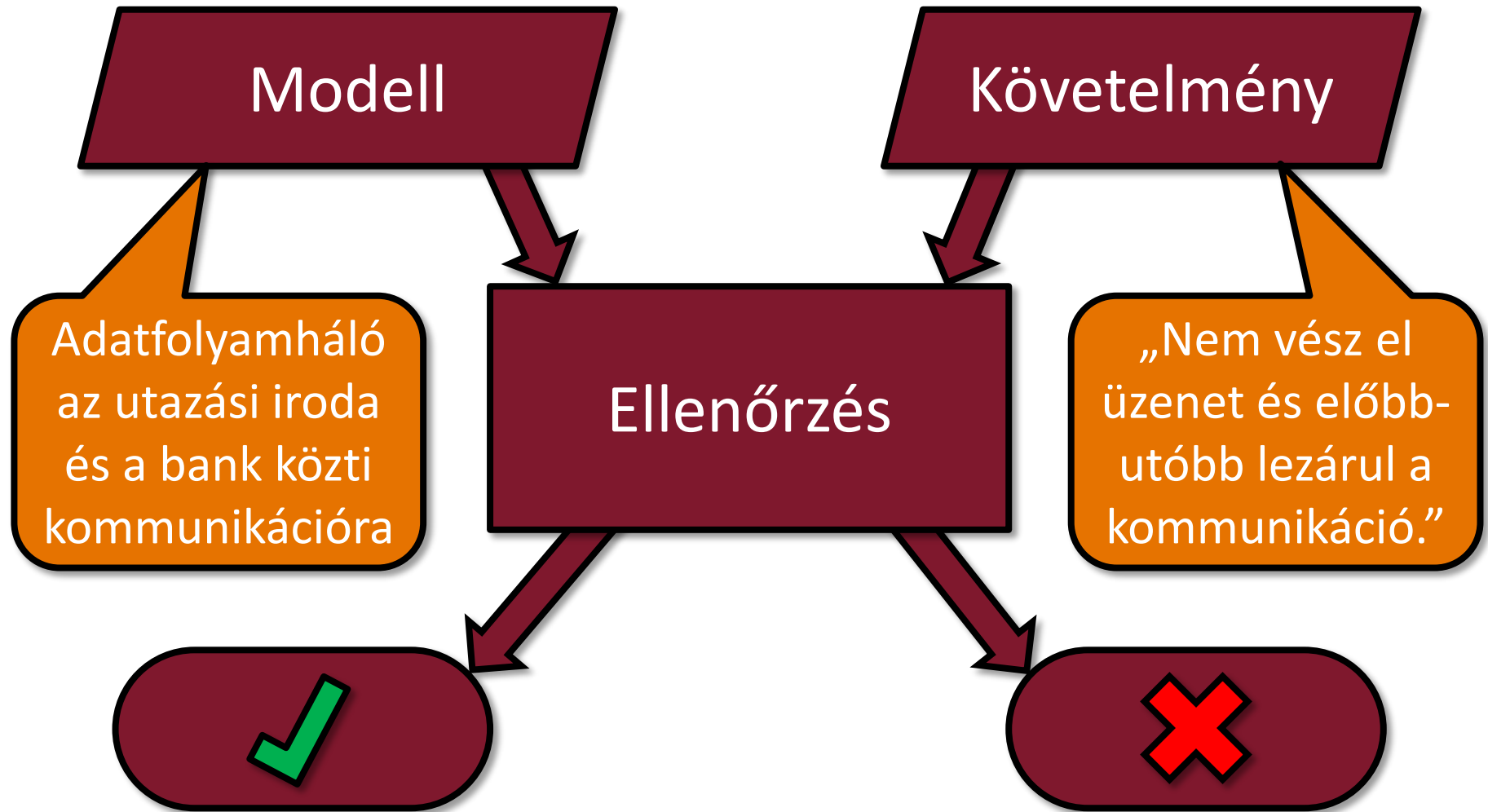
- Beragadt **állapot**:
a rendszer csak külső segítséggel oldható meg
 - Pl. egymásra várakozó folyamatok
- Gyakori tervezési hiba párhuzamos rendszereknél
 - Sokszor nehéz elkerülni

„Két folyamatnak üzenetet kell cserélnie, de mind a kettő a másik üzenetére vár.”

„Két folyamat mindegyikének kétféle erőforrás kell a továbblépéshez, de mindegyikük egyet-egyet lefoglalt.”

Modellek ellenőrzése

Vizsgálatok fajtái

■ Cél szerint:

○ **Verifikáció:**

jól csinálom a rendszert?

- Az implementáció megfelel a specifikációnak?

○ **Validáció:**

jó rendszert csinállok?

- A rendszer teljesíti a felhasználói követelményeket?

■ Módszer szerint:

○ Statikus ellenőrzés

○ Dinamikus ellenőrzés

- Szűrőpróbaszerű (tesztelés, szimuláció)
- Kimerítő/teljes (modellellenőrzés)

Alapfogalmak

Statikus ellenőrzés

Tesztelés

Formális verifikáció

Alapfogalmak

Statikus ellenőrzés

Tesztelés

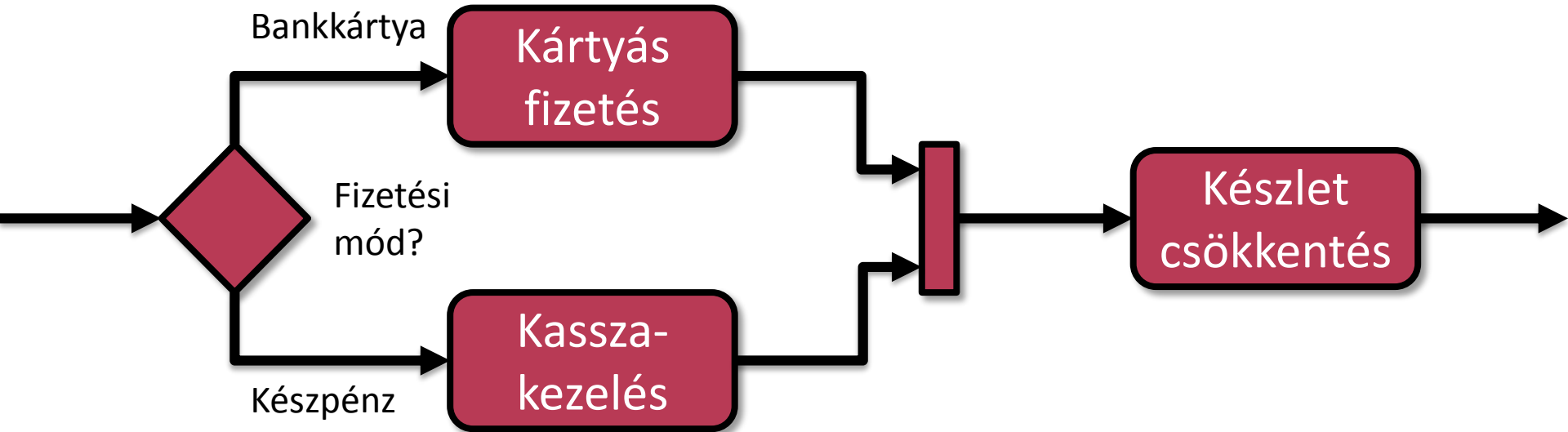
Formális verifikáció

STATIKUS ELLENŐRZÉS

Hibaminták

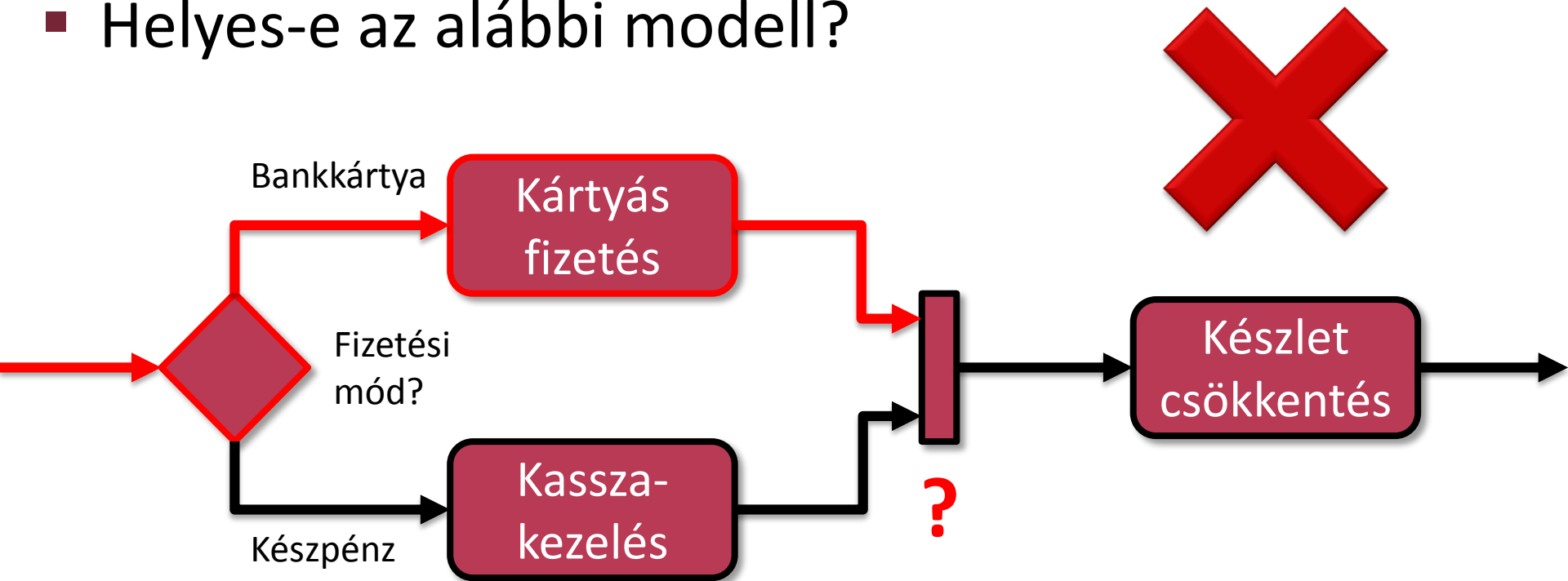
Decision és Join

- Helyes-e az alábbi modell?

Decision és Join

- Helyes-e az alábbi modell?

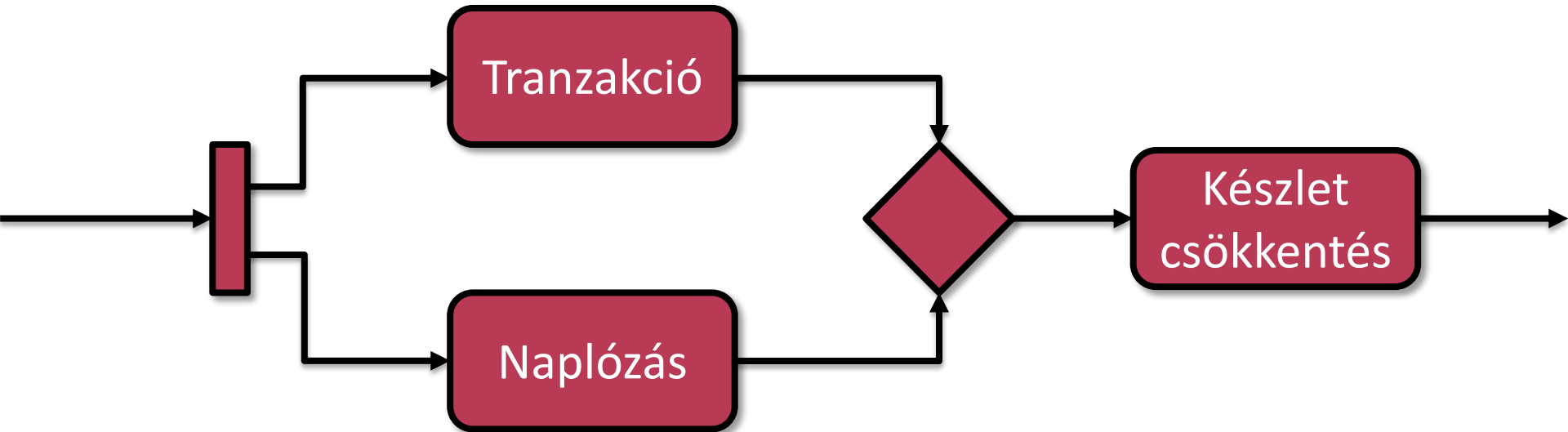

- Join: csak akkor léphet tovább, ha mindegyik bemeneten érkezett token

→ DEADLOCK

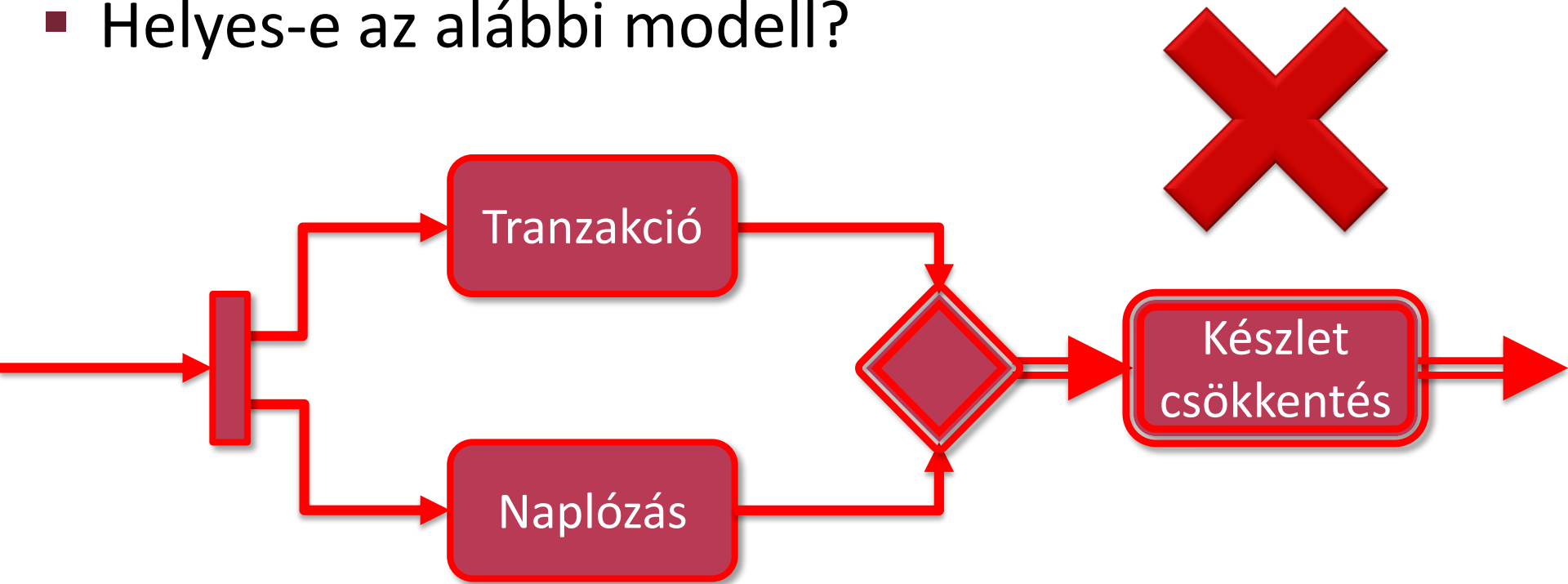
Fork és Merge

- Helyes-e az alábbi modell?

Fork és Merge

- Helyes-e az alábbi modell?

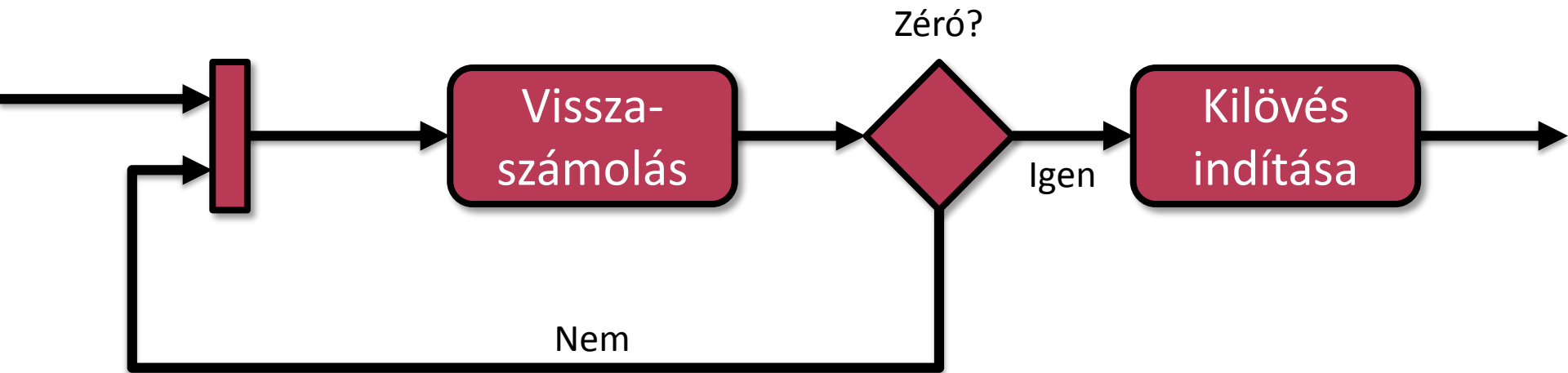

- Merge: bármelyik ágon érkező tokent átengedi
 - Nem szinkronizálja a szálakat

→ „Készlet csökkenés” kétszer fut le

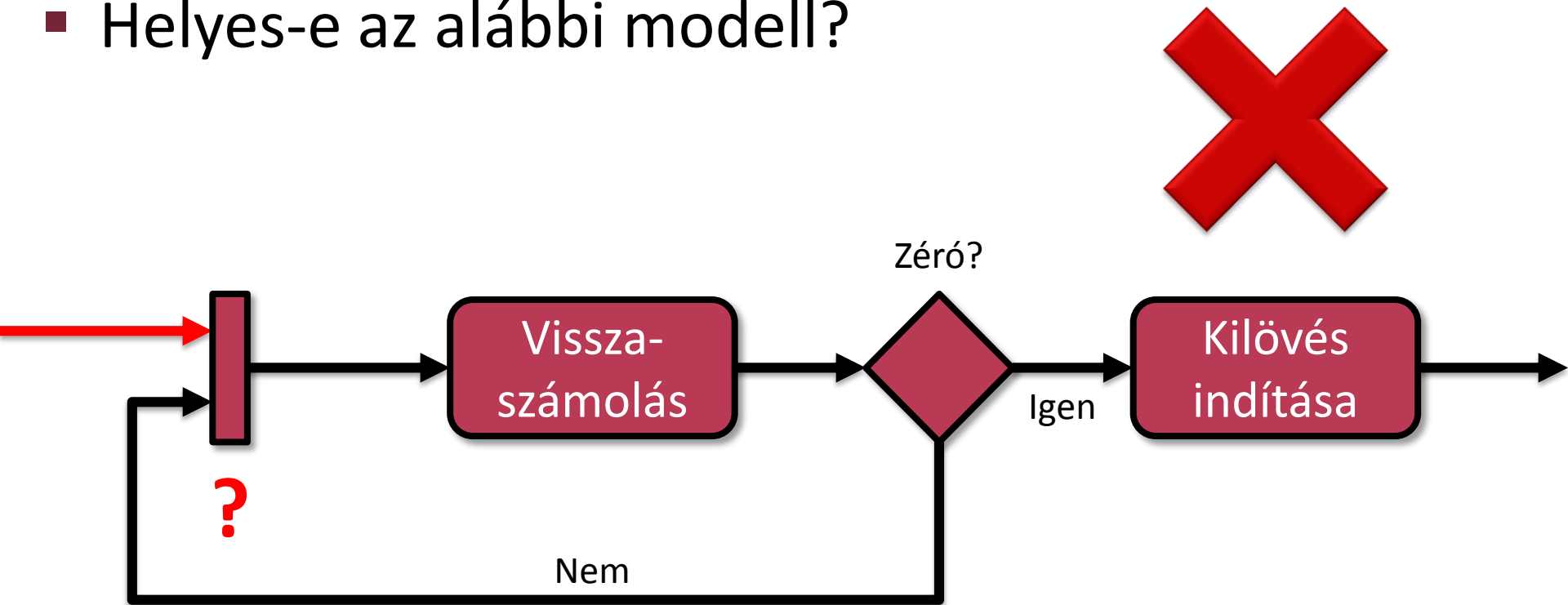
Ciklus 1.

- Helyes-e az alábbi modell?

Ciklus 1.

- Helyes-e az alábbi modell?

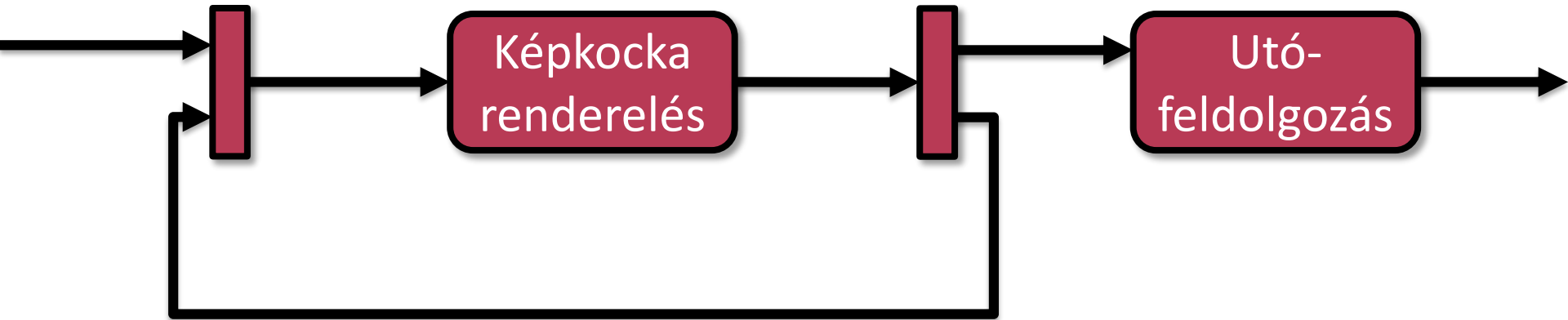

- Join: csak akkor léphet tovább, ha mindegyik bemeneten érkezett token

→ DEADLOCK

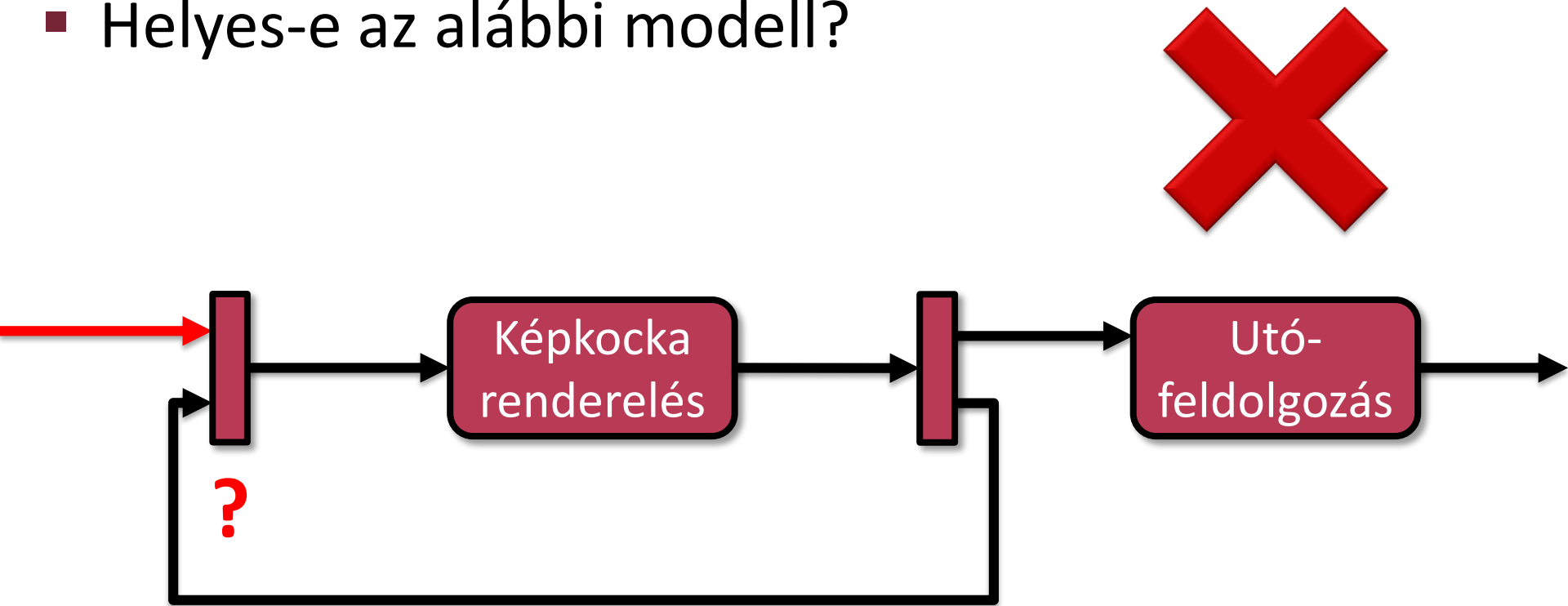
Ciklus 2.

- Helyes-e az alábbi modell?

Ciklus 2.

- Helyes-e az alábbi modell?

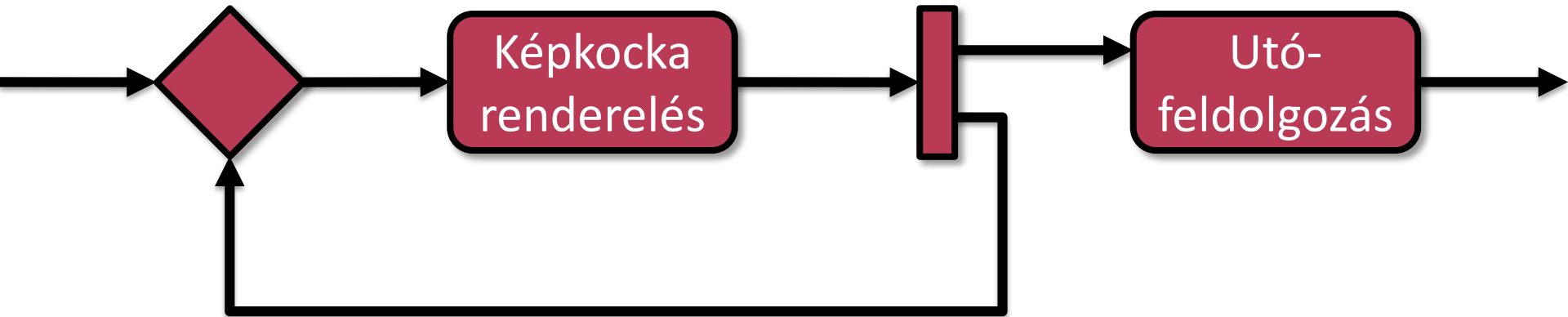

- Join: csak akkor léphet tovább, ha mindegyik bemeneten érkezett token

→ DEADLOCK

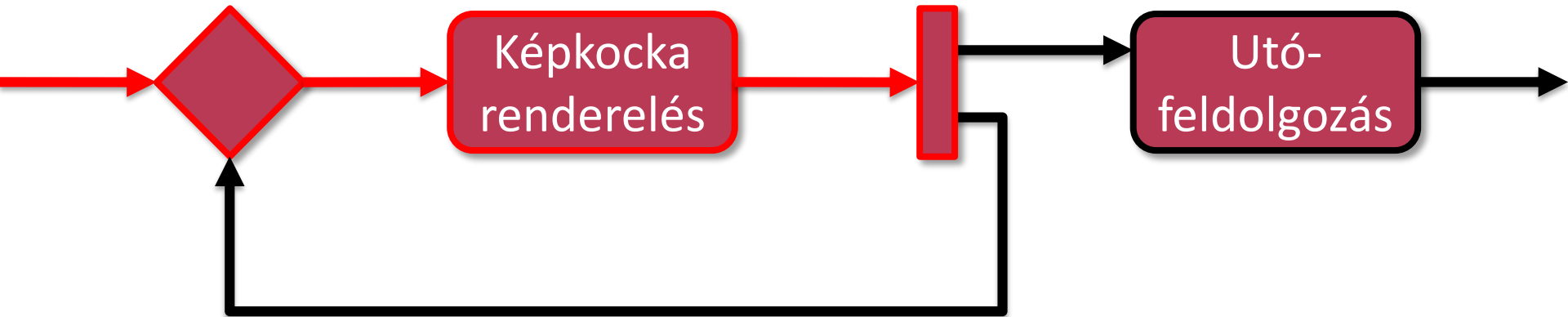
Ciklus 3.

- Helyes-e az alábbi modell?

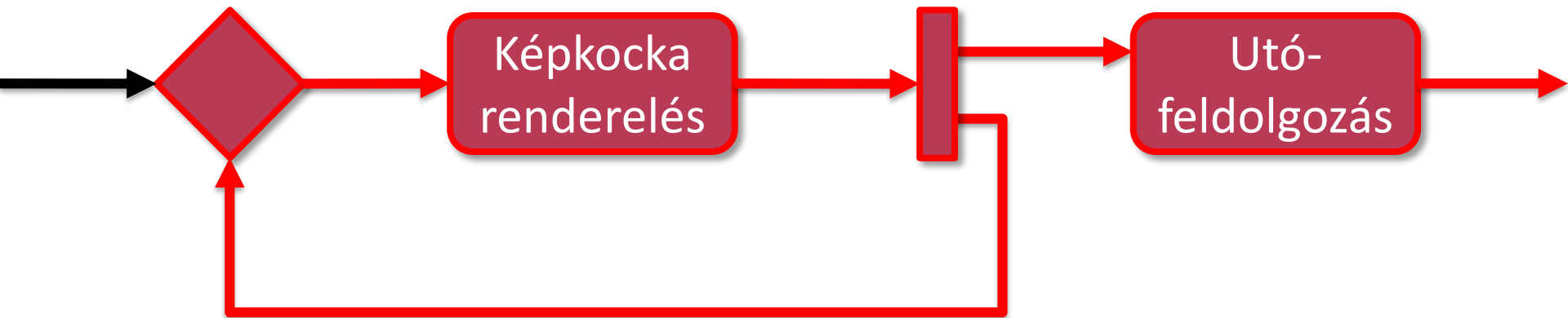
Ciklus 3.

- Helyes-e az alábbi modell?

Ciklus 3.

- Helyes-e az alábbi modell?

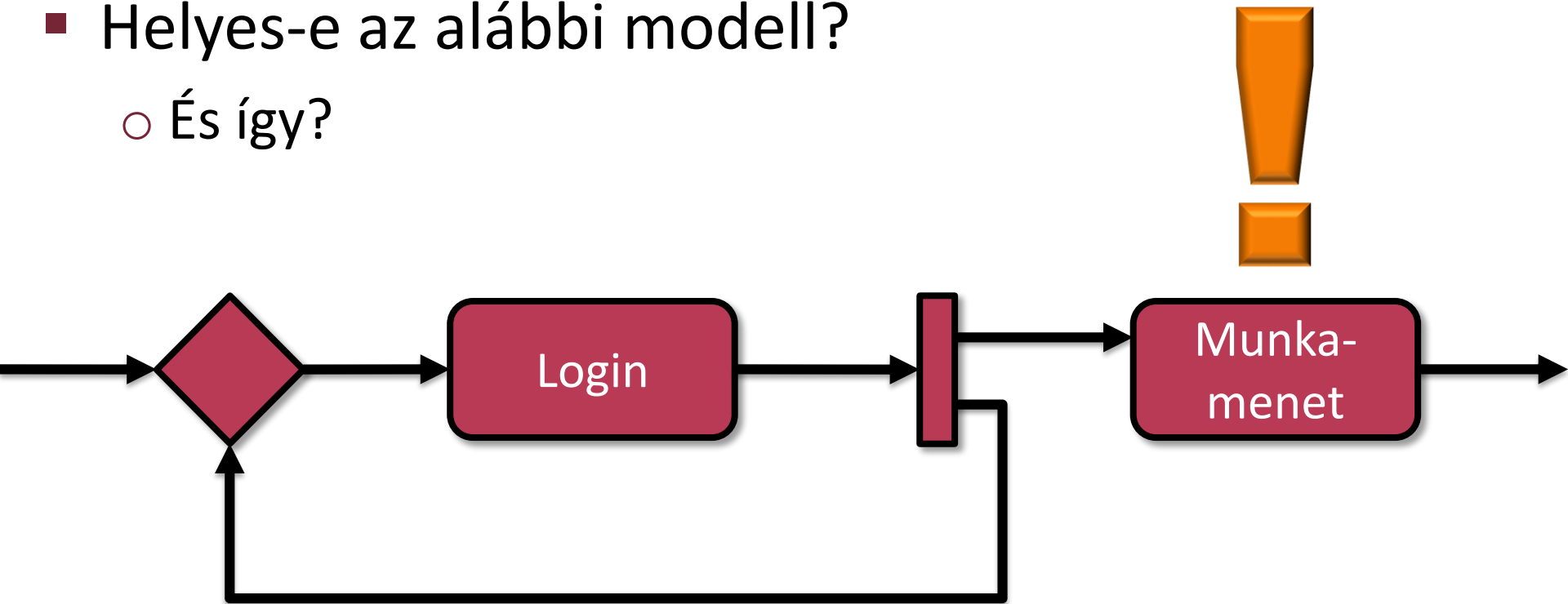

- Minden iterációban egy új képkocka
 - Mindegyikre utófeldolgozás (sokszor – hányszor?)

Határeset...

Ciklus 3.

- Helyes-e az alábbi modell?
 - És így?

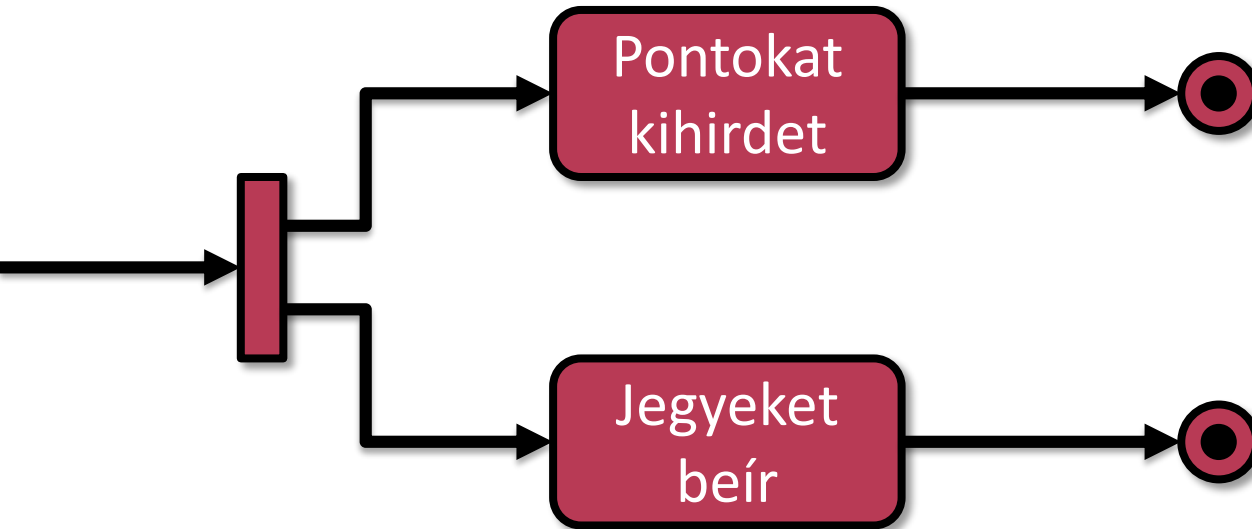

- Minden login után újabb login...
 - ...és egy munkamenet...?

→ Szálakat „termel” a hibás implementáció

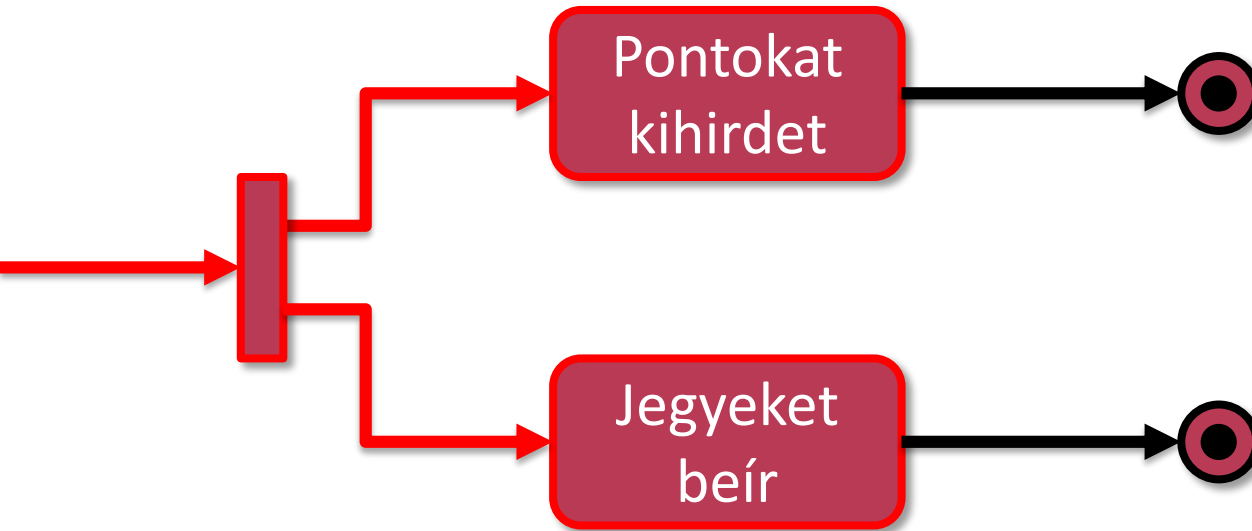
Termináló csomópont

- Helyes-e az alábbi modell?

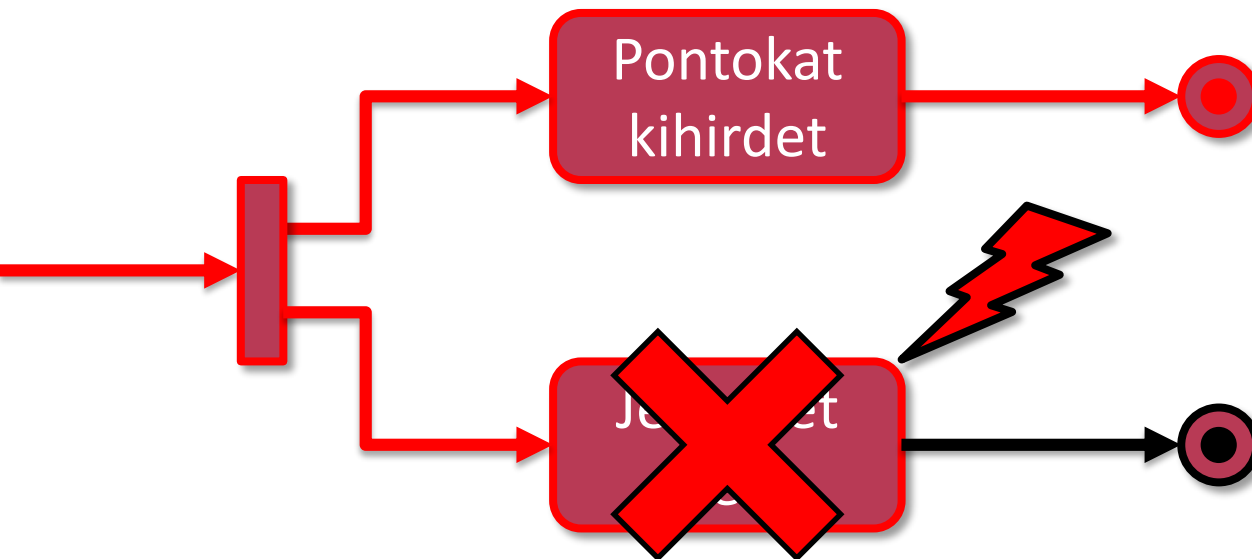
Termináló csomópont

- Helyes-e az alábbi modell?

Termináló csomópont

- Helyes-e az alábbi modell?

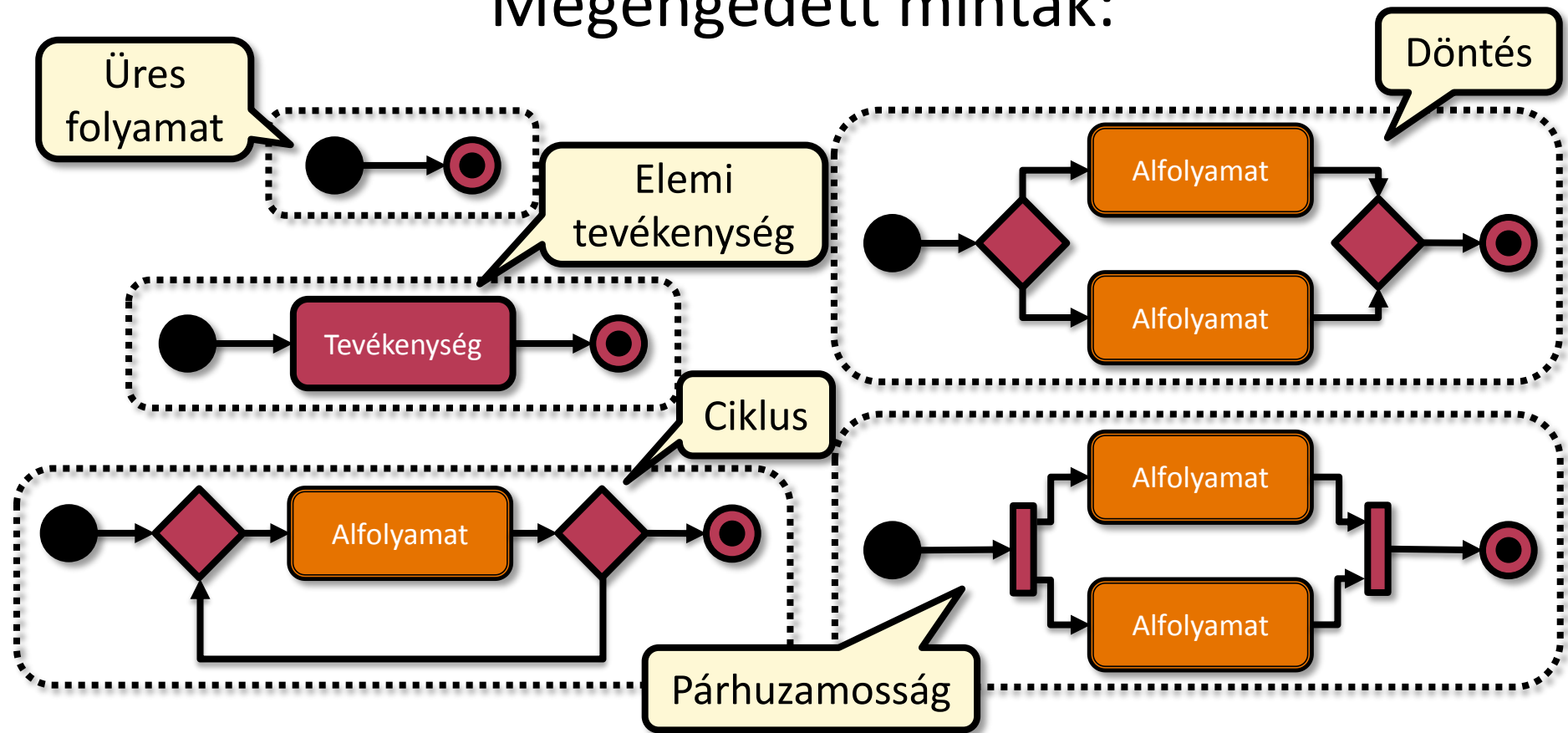
- Termináló csomópont: azonnal leállítja az **egész** folyamatot

→ A másik tevékenység nem fog lefutni

Jólstrukturált folyamatmodellek

- **Tanulság:** Jólstrukturált folyamatmodellekkel ezek a hibák elkerülhetők

Megengedett minták:

Adatkezelés statikus ellenőrzése

- Egy eljárás két egész számot szoroz
 - Származtatott követelmény:
 - „Ha legalább az egyik páros, az eredmény is az”
 - Végigkövethető a kódon
 - „Fejben végrehajtás”
- **Szimbolikus végrehajtás**
 - Konkrét értékek helyett értékhalmozokkal hajtjuk végre a programot
 - Érdekes bemenetek meghatározhatóak
 - Pl. ahol belső elágazások vannak
 - Milyen bemenettel érhetőek el az ágak?

Statikus ellenőrzés: szintaxisellenőrzés

- Szintaktikai ellenőrzés: modellező eszközök összekötik a logikailag egymásra épülő modellelemeket

Deklarálás interfészen:

```
var clock: integer = 60
```

Használat modellben:

```
after 1 s [clock>0]/ clock -= 1
```

- Szintaxisvezérelt szerkesztő
 - Szerkesztés közben hiba → **Couldn't resolve reference**
 - Fejlett szerkesztőeszköz (például lehetőségek felkínálása)

- Kód és diagram együtt

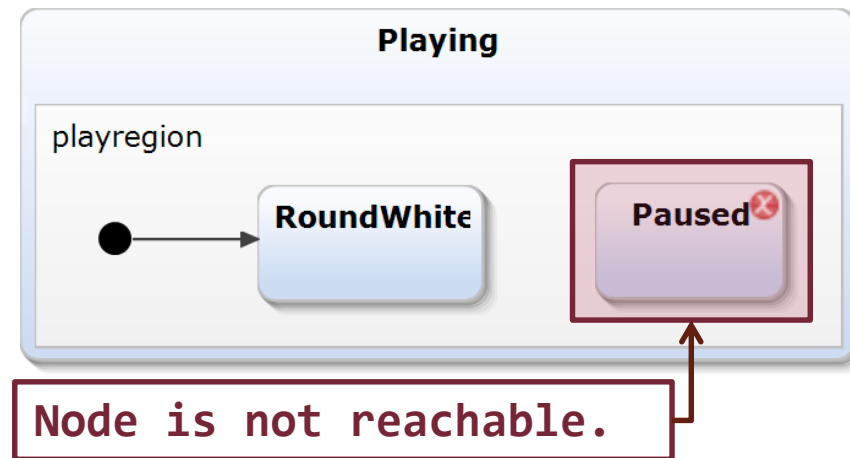
```
after 1 s [clock>0]/ clock-=1
```


- Programozás: szerkesztés közben **hibás**
Modellezés: szerkesztés közben **helyes**

Statikus ellenőrzés: strukturális helyesség

- Strukturális ellenőrzés: modell gráf vizsgálata
- Hibaminták keresése szerkesztés közben
- Például elérhetetlen állapot:

- További ellenőrzések: hiányzó kezdőállapot, holtpont, változó értékadások, stb.

Statikus ellenőrzés: tervezési szabályok

- **Példa 3.** Tervezési irányelvek támogatása:
További szabályok adhatóak a modellhez.
 - *Always* és *Oncycle*: Órajelre tüzelő esemény
 - Tetszőleges frekvencia → Tipikusan hibás működés

A házi feladatban **tilos** az *Always* és *Oncycle* események használata.

Alapfogalmak

Statikus ellenőrzés

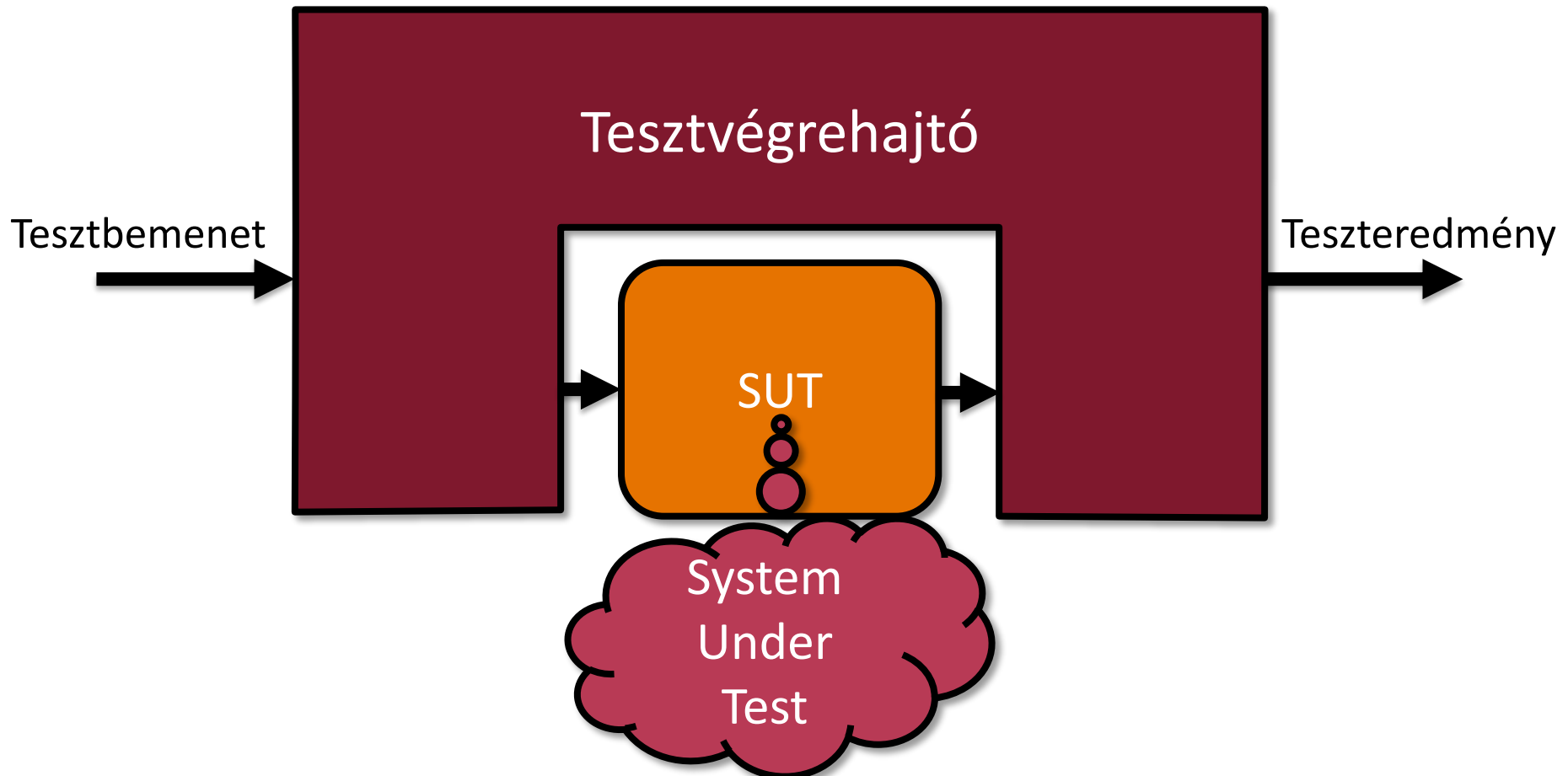
Tesztelés

Formális verifikáció

TESZTELÉS

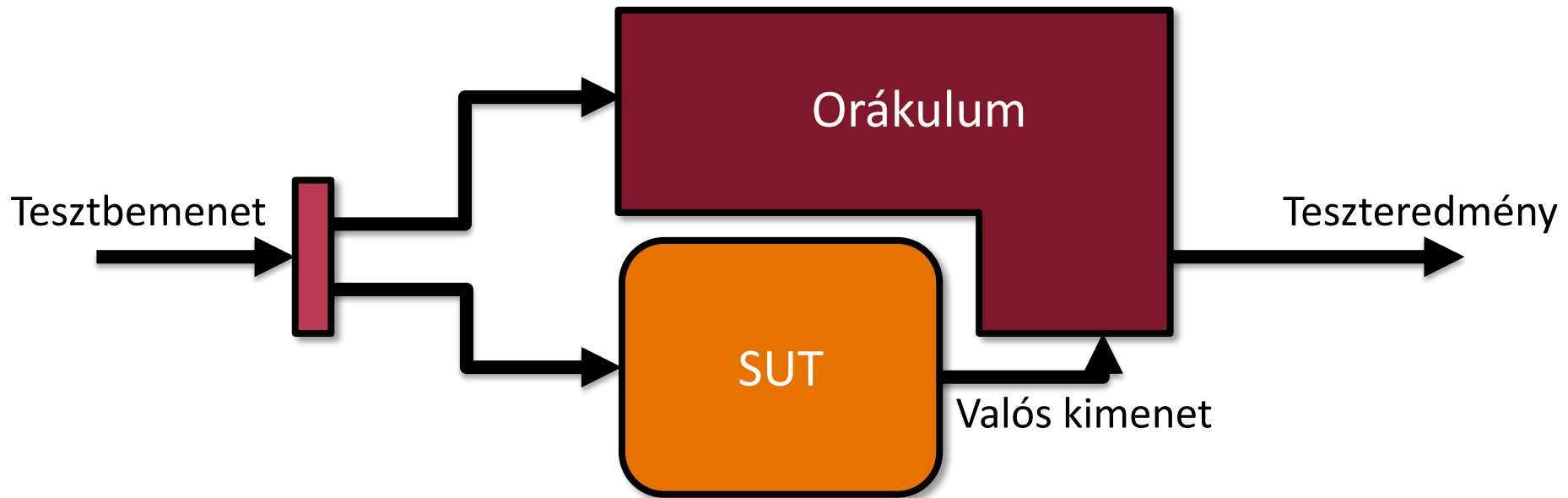
Csupán „próbálgatás”?

Modellek tesztelése

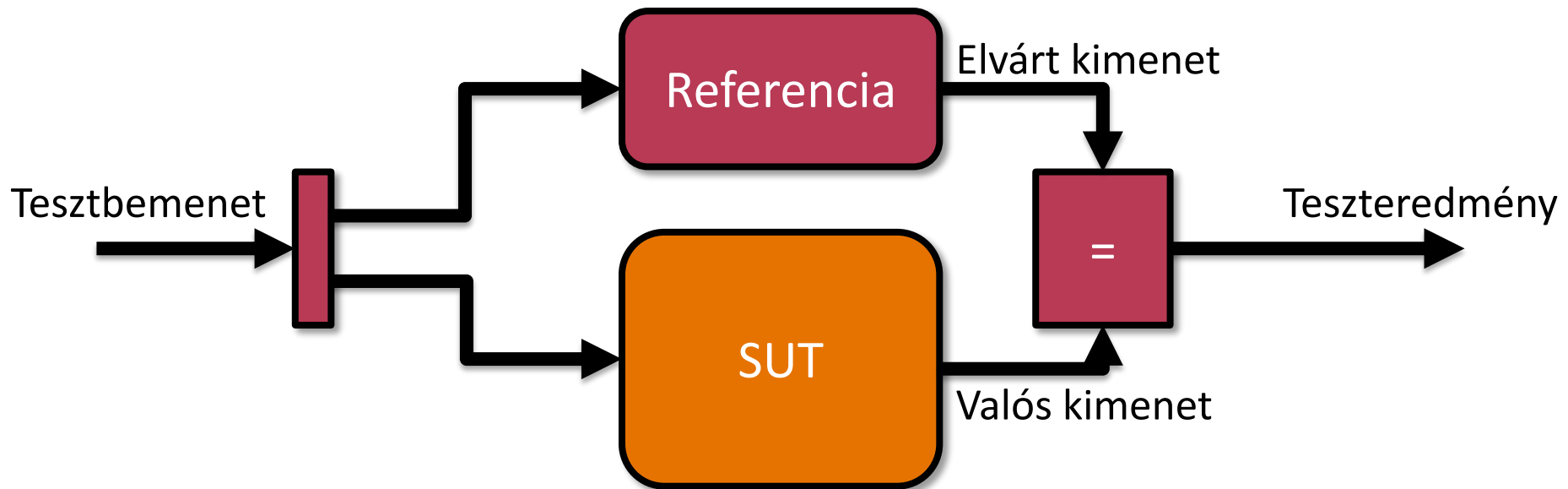
Modellek tesztelése

- **Órákulum:**
elvárt eredmények előállítása és összehasonlítása

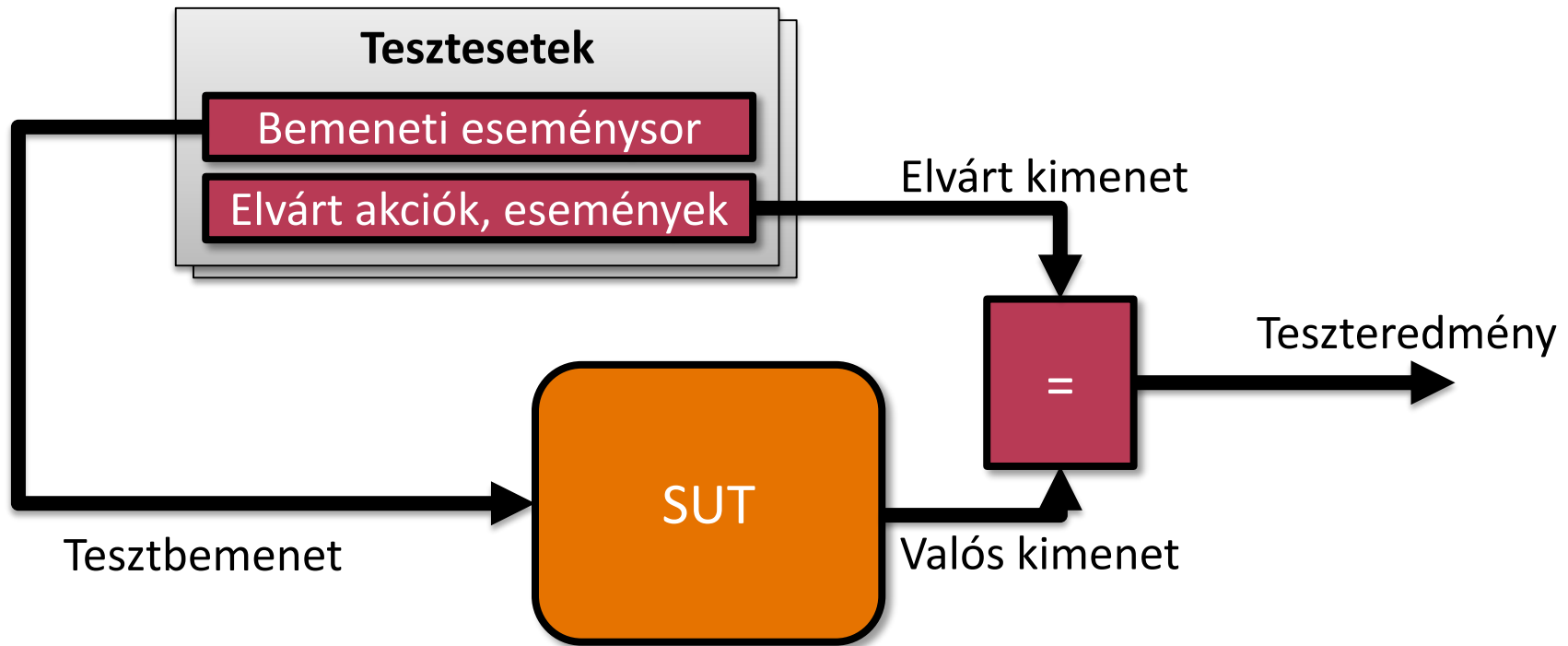

Modellek tesztelése

- **Referencia:**
tesztbemenet alapján elvárt kimenet

Modellek tesztelése példa: Yakindu állapotgép

Modellek tesztelése példa: Yakindu állapotgép

Példa teszteset: Beállítások menüben 1 és 3 perc között lehet 5 másodperc léptekkel állítani a kezdőidőt.

Bemenetek

Vizsgált automata

Elvárt kimenet leolvasása

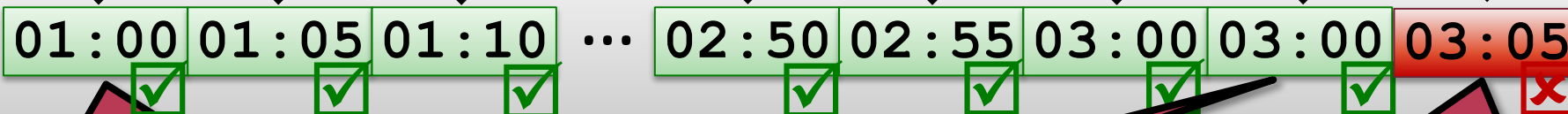
Modellek tesztelése példa: Yakindu állapotgép

Példa teszteset: Beállítások menüben 1 és 3 perc között lehet 5 másodperc léptekkel állítani a kezdőidőt

A + Gomb megnyomására 5 másodperccel nő

Vizsgált automata

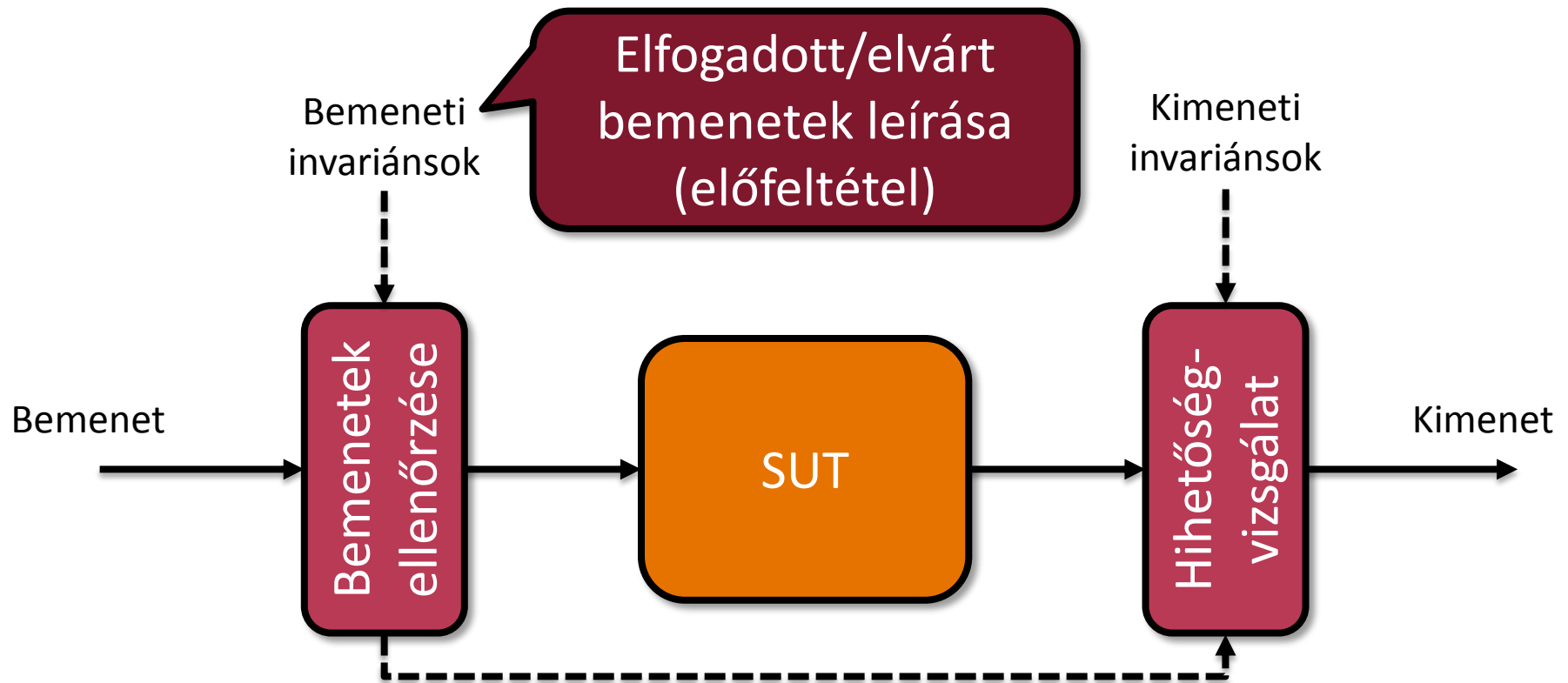

Kezdetben a kijelző 1 percet mutat

Tovább nem nő

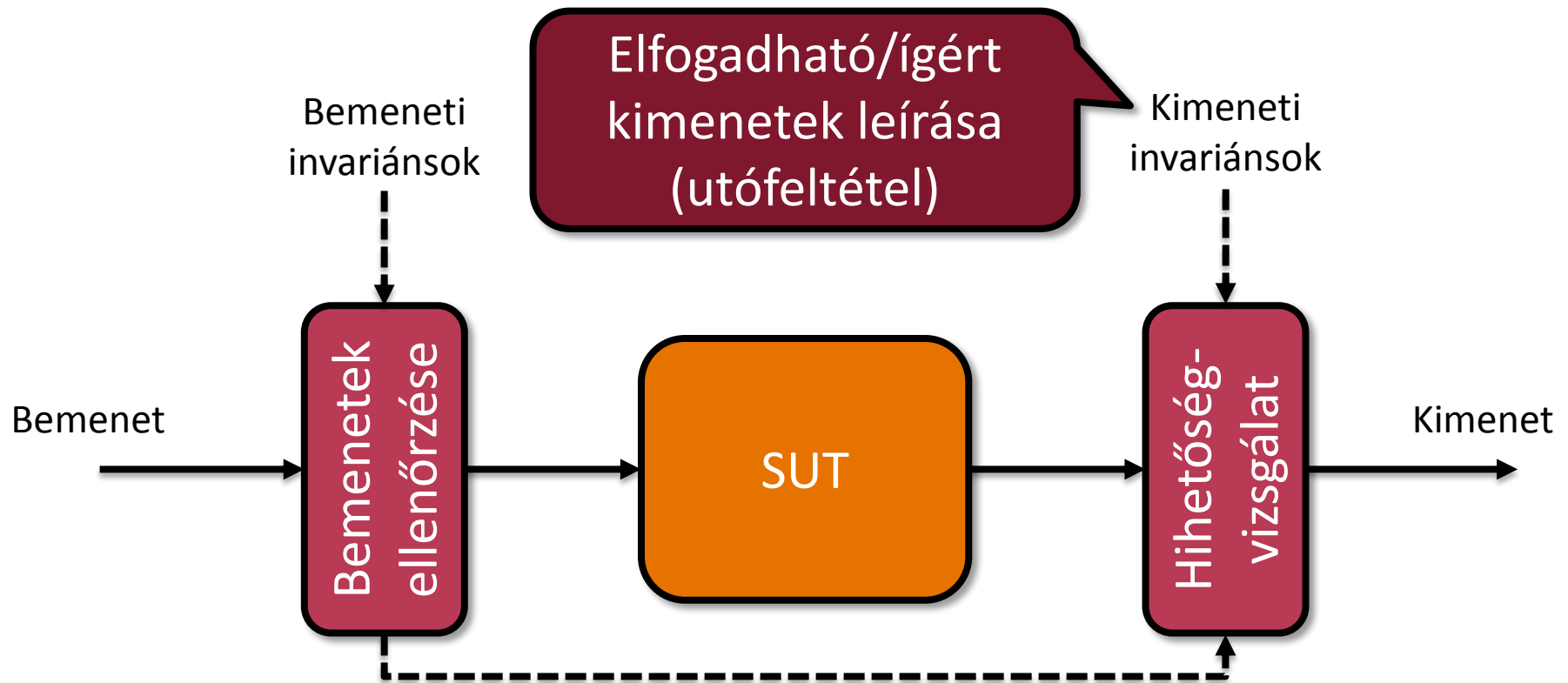
Hibás kimenet →
Jelzünk a fejlesztőnek

Öntesztelés (monitor)

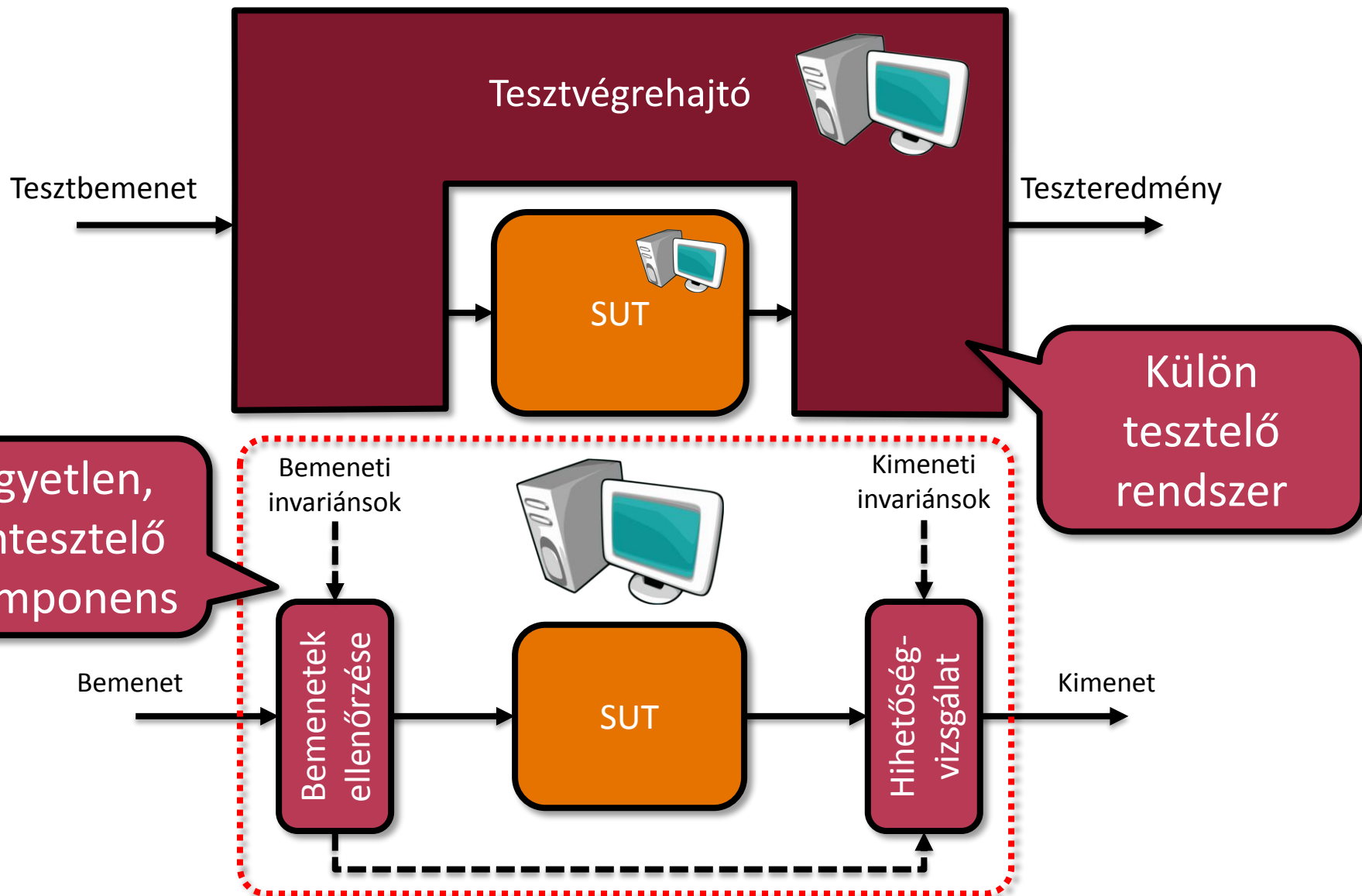
- **Invariáns tulajdonság:**
folyamatosan igaznak kell lennie

Öntesztelés (monitor)

- **Invariáns tulajdonság:**
folyamatosan igaznak kell lennie

Öntesztelés vs. Külső tesztelés

Öntesztelő program

Előfeltétel: a diszkrimináns nemnegatív

```
void Roots(float a, b, c,  
           float &x1, &x2)  
{  
    float d = sqrt(b*b-4*a*c);  
  
    x1 = (-b + d)/(2*a);  
    x2 = (-b - d)/(2*a);  
}
```

Utófeltétel: mindkét megoldás zérushely

```
void RootsMonitor(float a, b, c,  
                  float &x1, &x2)  
{  
    // előfeltétel  
    float D = b2-4*a*c;  
    if (D < 0)  
        throw "Invalid input!";  
  
    // végrehajtás  
    Roots(a, b, c, x1, x2);  
  
    // utófeltétel  
    assert(a*x12+b*x1+c == 0 &&  
           a*x22+b*x2+c == 0);  
}
```

Öntesztelő program

Exception (kivétel):

A normálistól eltérő, váratlan helyzet, aminek

kezelését máshol valósítjuk meg.

Oka: hibás használat.

```
float d = sqrt(b*b-4*a*c);
```

Assert (feltételezés):

Hibás állapot, aminek kezelésére a kód

nincs felkészítve.

Oka: hibás implementáció vagy futásidejű hiba.

```
void RootsMonitor(float a, b, c,  
                  float &x1, &x2)
```

```
{  
    // előfeltétel
```

```
    float D = b2-4*a*c;
```

```
    if (D < 0)
```

```
        throw "Invalid input!";
```

```
    // végrehajtás
```

```
    Roots(a, b, c, x1, x2);
```

```
    // utófeltétel
```

```
    assert(a*x12+b*x1+c == 0 &&  
           a*x22+b*x2+c == 0);  
}
```

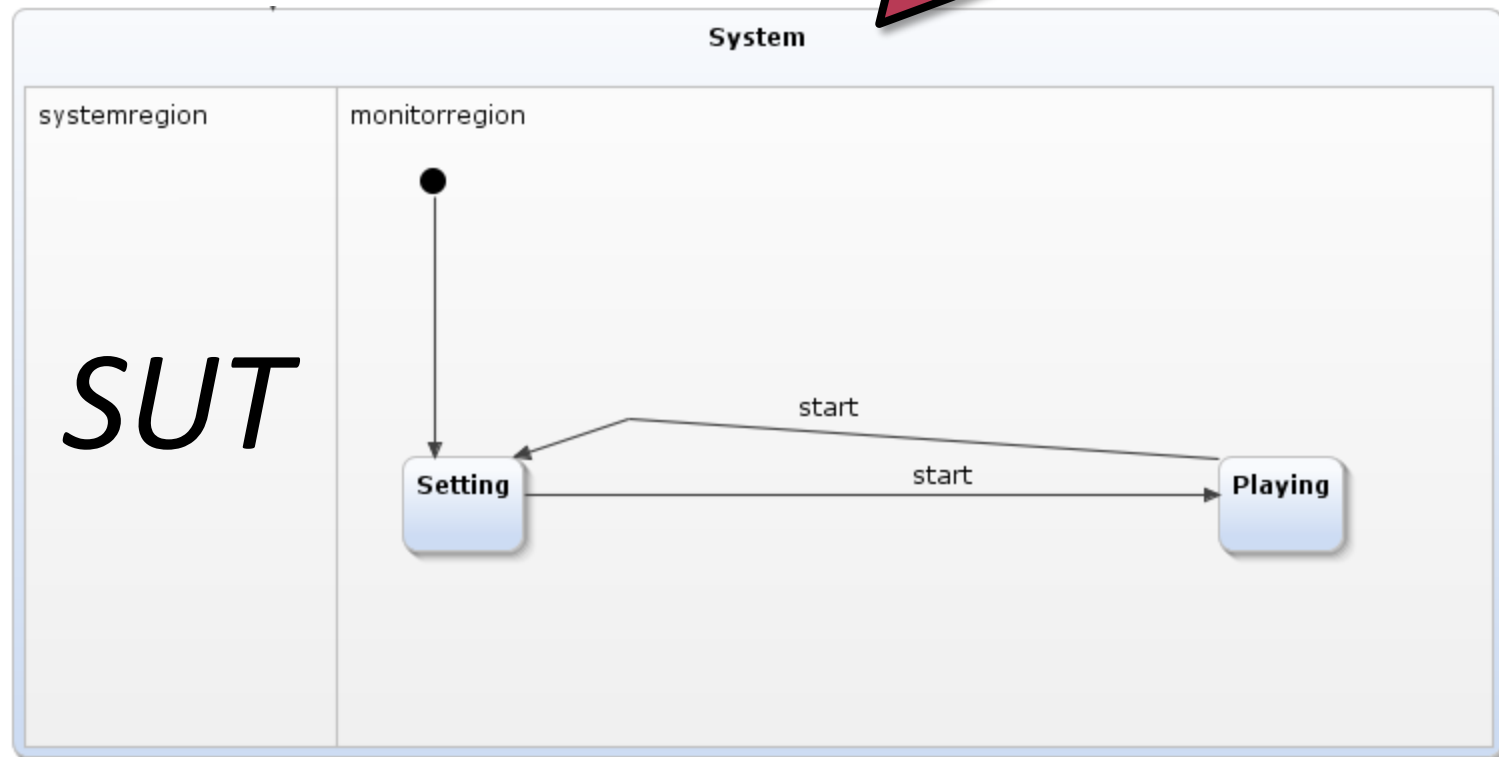
Öntesztelés Yakinduban

■ Párhuzamosan fut a *SUT* és a *monitor* régió

○ Jó eset:

- Érvényes bemenet (valid)
- Helyes üzemmód

A házi feladatban a beállítás és játék között válthatunk.

Öntesztelés Yakinduban

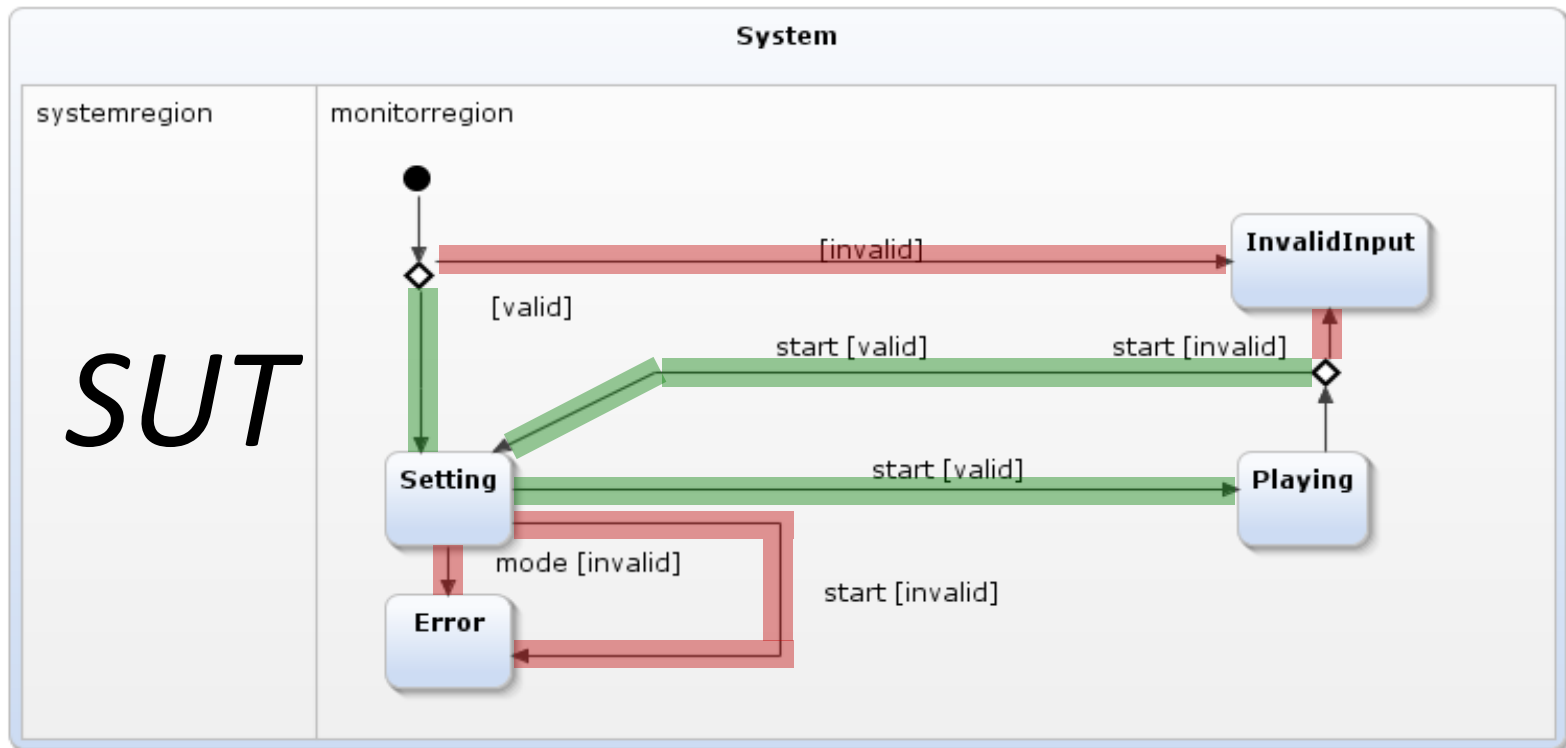
■ Párhuzamosan fut a *SUT* és a *monitor* régió

○ Jó eset:

- Érvényes bemenet (valid)
- Helyes üzemmód

○ Rossz eset:

- Hibás bemenet → InvalidInput
- Hibás kimenet → Error

Öntesztelés Yakinduban

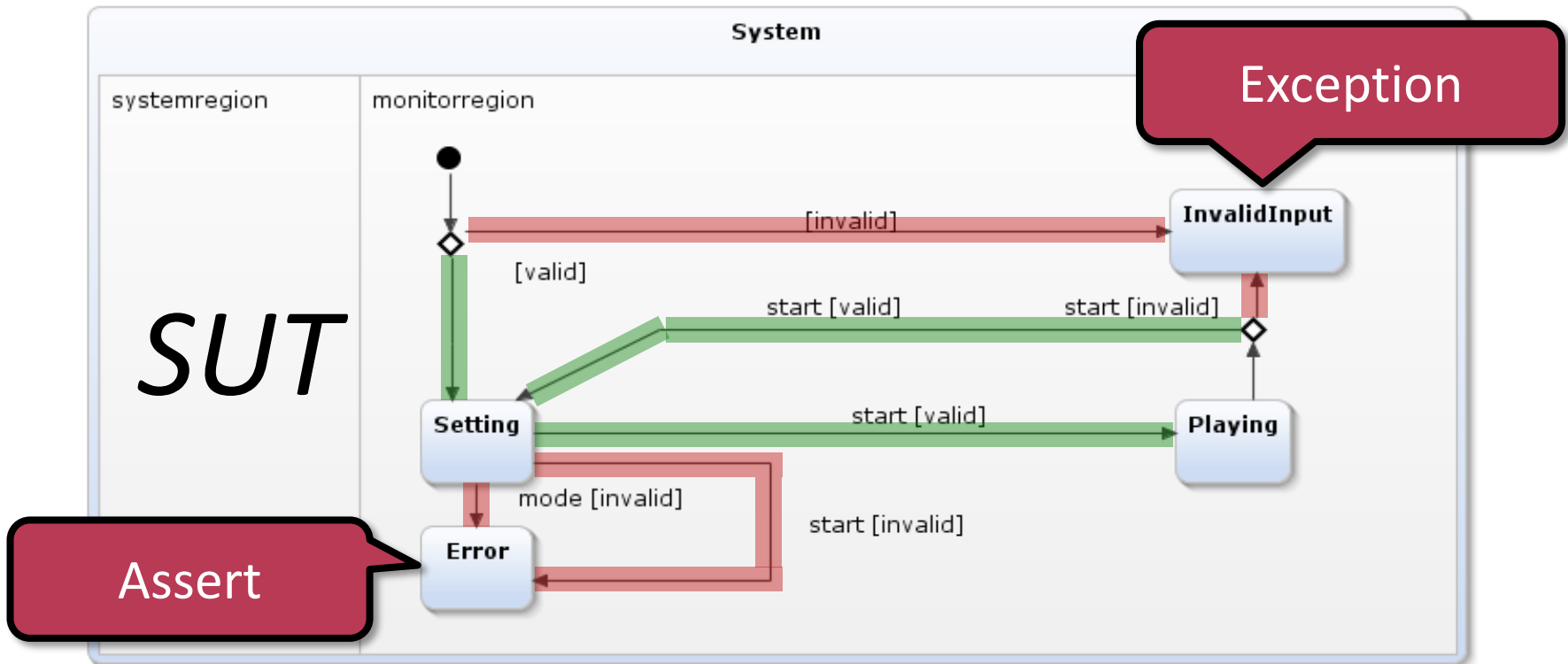
■ Párhuzamosan fut a *SUT* és a *monitor* régió

○ Jó eset:

- Érvényes bemenet (valid)
- Helyes üzemmód

○ Rossz eset:

- Hibás bemenet → InvalidInput
- Hibás kimenet → Error

Modellek tesztelése

- A modell futtatása: szimuláció
 - Adott bemenetekre vizsgált viselkedés
- Teszteset:
 1. Tesztbemenet
 - pl. értéktartomány közepe és két széle
 2. Elvárt kimenet

Milyen bemenetekkel teszteljünk?

Fedettség

- Adott tesztkészlet esetén a **fedettség** a tesztek futtatása alatt érintett részek aránya a modellben.

- Állapot lefedettség (állapotgépben):

$$\frac{\text{érintett állapotok}}{\text{összes állapot}}$$

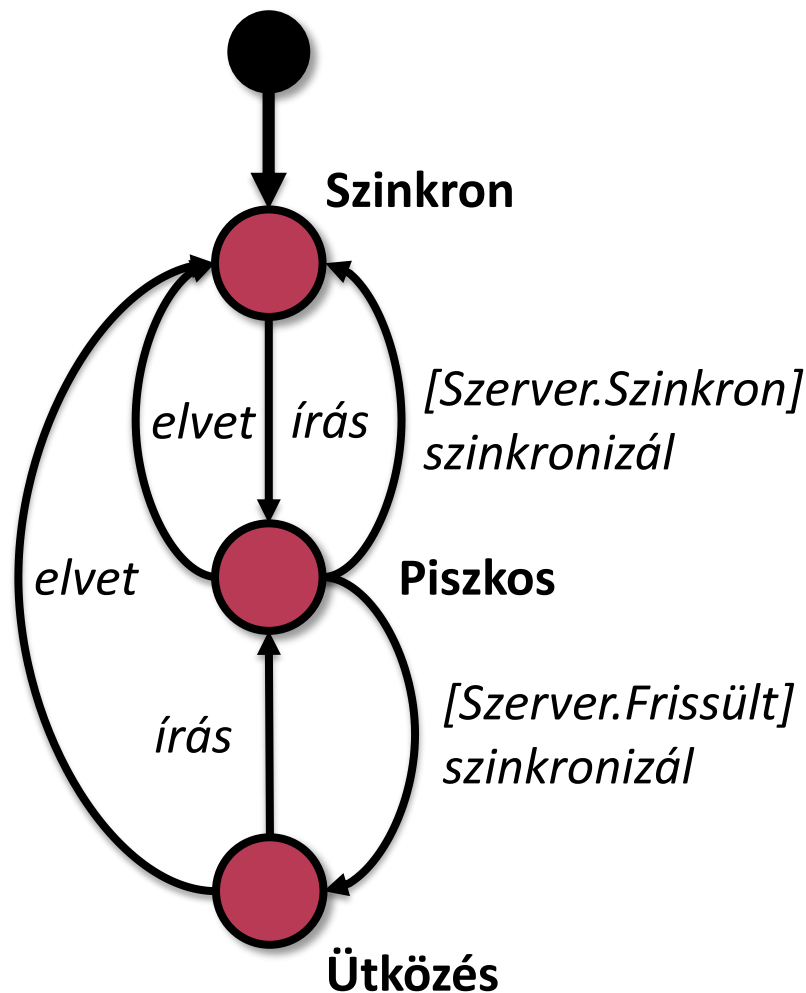
- Átmenet lefedettség (állapotgépben):

$$\frac{\text{érintett átmenetek}}{\text{összes átmenet}}$$

- Utasítás lefedettség (vezérlési folyamatban):

$$\frac{\text{érintett tevékenységek}}{\text{összes tevékenység}}$$

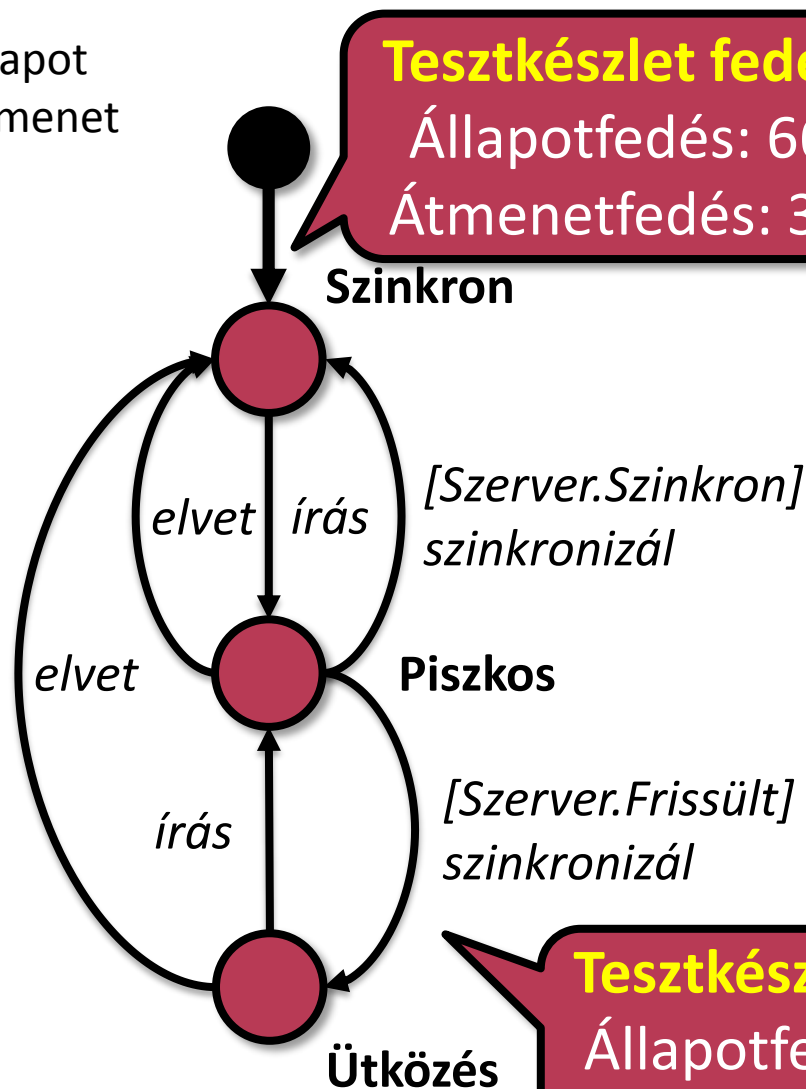
Példa: Felhőalapú adattárolás

„Felhő alapú adattárolást modellezünk, egyetlen állománnyra szorítkozva. A kliens írhatja az állományt, szinkronizálhat a szerverrel és elvetheti a helyi módosításokat. A szerveren tárolt változat verziójától függően a szinkronizálás ütközést is okozhat, ha más is módosította az állományt.”

Példa: Felhőalapú adattárolás

3 állapot
6 átmenet

Tesztkészlet fedése:

Állapotfedés: 66%

Átmenetfedés: 33%

1. Teszteset:

a) írás

b) elvet

2. Teszteset:

a) írás

b) Szerver = Frissült

c) szinkronizál

d) elvet

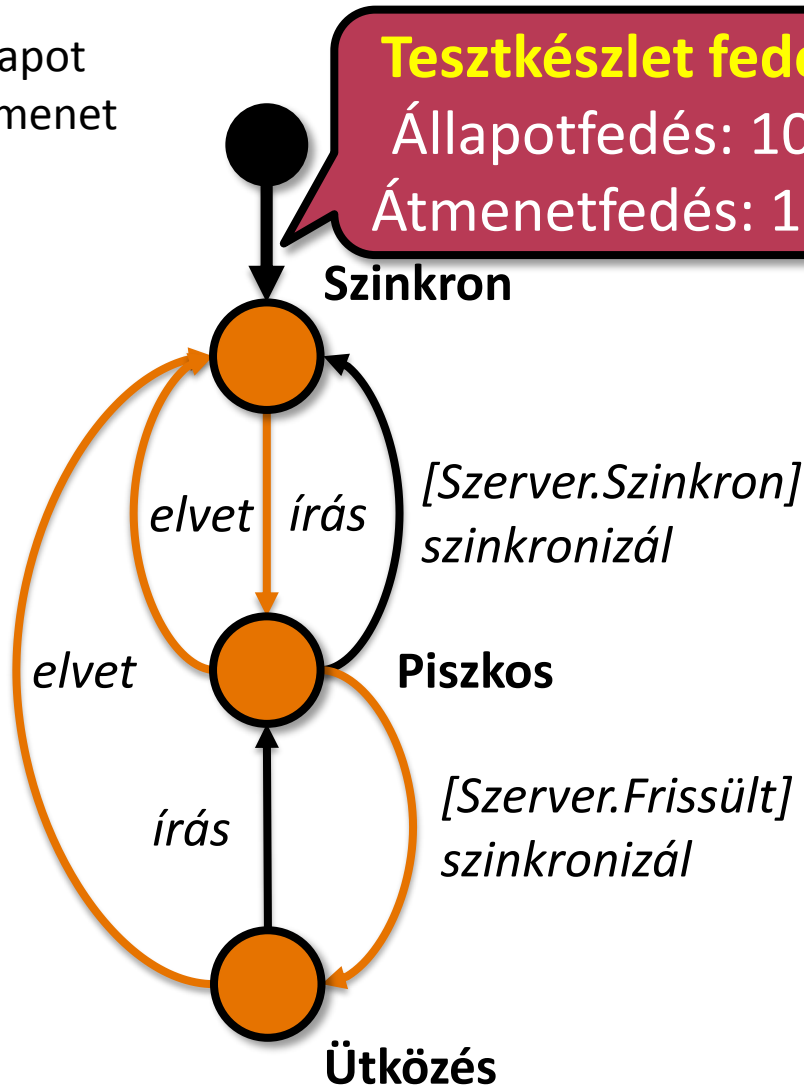
Tesztkészlet fedése:

Állapotfedés: 100%

Átmenetfedés: 66%

Példa: Felhőalapú adattárolás

3 állapot
6 átmenet

Tesztkészlet fedése:

Állapotfedés: 100%

Átmenetfedés: 100%

3. Teszteset:

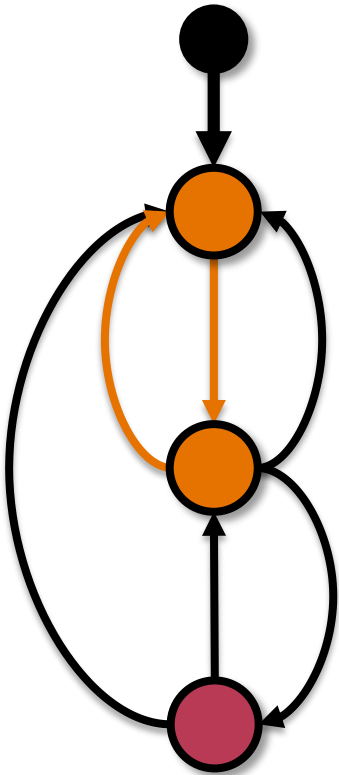
- a) írás
- b) Szerver = Frissült
- c) szinkronizál
- d) írás
- e) Szerver = Szinkron
- f) szinkronizál

Fedettség

1. Teszteset után:

Állapotfedés: $2/3=66\%$

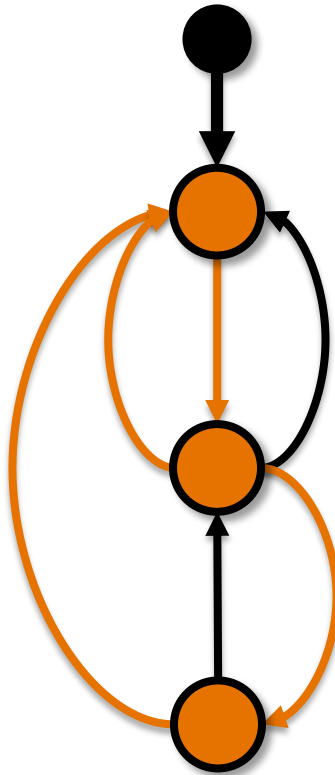
Átmenetfedés: $2/6=33\%$

2. Teszteset után:

Állapotfedés: $3/3=100\%$

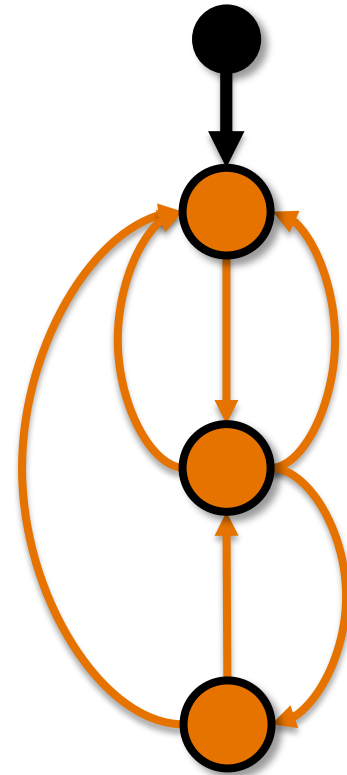
Átmenetfedés: $4/6=66\%$

3. Teszteset után:

Állapotfedés: $3/3=100\%$

Átmenetfedés: $6/6=100\%$

Tesztelt modellek használata

■ Szoftvertesztelés:

- (100%-osan fedő) tesztkészlet újrafelhasználása
- Fedő tesztbemenetek (bemenet)
- Modell által adott kimenetek (elvárt kimenet)

■ **Monitorozás:** a modell szimulálása a szoftver futtatása mellett

- Azonos bemenetek a modellnek és a programnak
- Kimenetek összevetése → **hibadetektálás**

■ **Logelemzés:**

- Monitor futtatása naplózott bemenetek/kimeneten

Tesztelt modellek használata

■ Szoftvertesztelés:

- (100%-osan fedő) tesztkészlet újrafe
- Fedő tesztbemenetek (bemenet)
- Modell által adott kimenetek (elvárt kimenet)

Futtatás
előtt

■ Monitorozás: a modell szimulálása a szoftver futtatása mellett

- Azonos bemenetek a modellnek és a
- Kimenetek összevetése → **hibadetektálás**

Futtatás
közben

■ Logelemzés:

- Monitor futtatása naplózott bemene

Futtatás
után

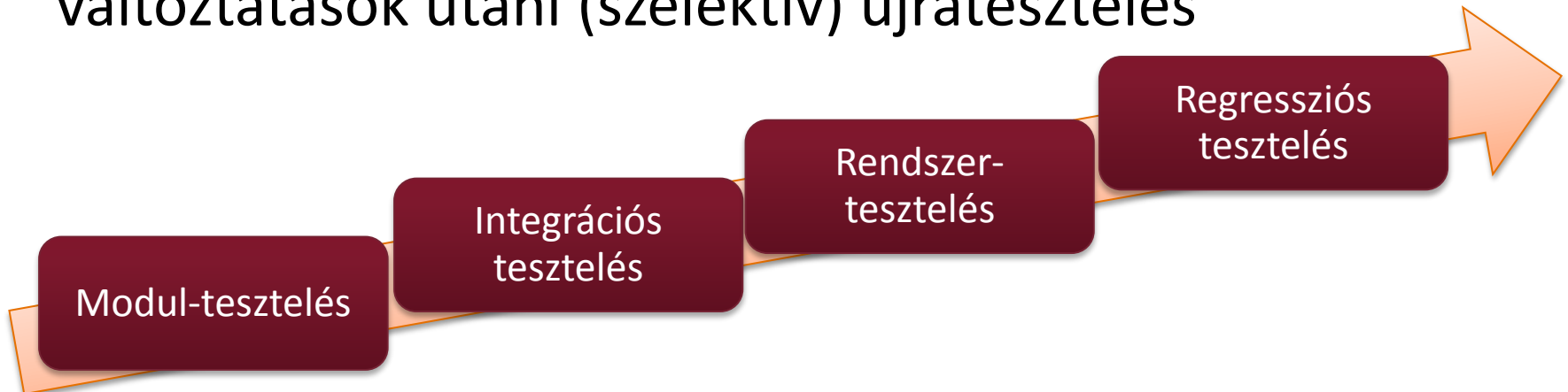
Tesztdokumentáció

- A teszteseteket és teszteredményeket is dokumentálni kell!
 - Mit vizsgál?
 - Milyen követelmény alapján?
 - Milyen bemenettel?
 - Futott-e már?
 - Ha igen, sikeres volt?
- Nyomonkövethetőség:
 - Teszteletlen kódrészletek és ellenőrizetlen követelmények felderítése
 - Teszteredmények nyilvántartása

Tesztek fajtái, szakaszai

- **Modultesztelés:**
egy komponens leválasztása és tesztelése
- **Integrációs tesztelés:**
több komponens együttes tesztelése
- **Rendszertesztelés:**
a teljes rendszer együttes tesztelése
- **Regressziós tesztelés:**
változtatások utáni (szelektív) újratesztelés

Alapfogalmak

Statikus ellenőrzés

Tesztelés

Formális verifikáció

FORMÁLIS VERIFIKÁCIÓ

Modellellenőrzés

Formális verifikáció

- **Formális verifikáció:** modellek/programok helyességének bizonyítása matematikai eszközök segítségével
 - Bővebben lásd: Formális Módszerek MSc tárgy
- **Eszközök:**
 - **Modellellenőrzés**
 - Lehetséges viselkedések kimerítő vizsgálata
 - Automatikus helyességbizonyítás
 - Axiómarendszerek alapján automatikus tételbizonyítás
 - Konformancia vizsgálatok
 - Megfelelőség ellenőrzése modellek között

Modellellenőrzés

- **Modellellenőrzés:** a modell lehetséges viselkedéseinek kimerítő (teljes) vizsgálata adott követelmények alapján
 - Hibás működések keresése
- **ellenpélda**

Tesztelés	Modellellenőrzés
Szűrőpróbaszerű	Kimerítő/teljes
Elvárt kimeneteket ellenőriz	Állapotok sorozatát ellenőrzi
Kisebb számítási igényű	Nagy számítási igényű
Nem bizonyítóerejű	Formálisan bizonyít